

Випуск присвячено темі стандартизації наукової роботи в Інституті журналістики. Подано праці науковців, що розкривають зміст фахової спрямованості досліджень та оцінювання ефективності наукової роботи.

Выпуск посвящен теме стандартизации научной работы в Институте журналистики. Представлены труды ученых, которые раскрывают содержание профессиональной направленности исследований, а также оценивание эффективности научной работы.

The issue is devoted to the theme of standardization of scientific work at the Institute of Journalism. It is represented the scientists' works which interpret the content of professional focus and evaluation of effectiveness of research.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР	В. В. Різун, д-р філол. наук, проф.
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ	В. Ф. Іванов, д-р філол. наук, проф. (заст. відп. ред.); Н. М. Вернигора (відп. секр.); О. Я. Гоян, д-р філол. наук, проф.; Т. О. Приступенко, канд. іст. наук, проф.; К. С. Серажим, д-р філол. наук, проф.; Н. М. Сидоренко, д-р філол. наук, проф.; Т. В. Скотникова, канд. тех. наук, ст. наук. співроб. (випуск. ред.); Н. П. Шумарова, д-р філол. наук, проф.
Адреса редколегії	04119, Київ-119, вул. Мельникова, 36/1, Інститут журналістики, кімн. 103-А; тел. (38044) 481 45 48, факс 483 09 81
Затверджено	Вченою радою Інституту журналістики 18.04.2011 (протокол № 9)
Зареєстровано	Державною реєстраційною службою України Свідоцтво про державну реєстрацію № 18989–7779Р від 13.06.2012 р.
Засновник та видавець	Київський національний університет імені Тараса Шевченка, видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». Свідоцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02
Адреса видавця	01601, Київ-601, б-р Т. Шевченка, 14, кімн. 43. Тел. (38044) 239 31 72, 239 32 22; факс 239 31 28

Різун В., Трачук Т., Хилько М., Скотникова Т.

Проблеми і перспективи київської школи українського журналістикознавства 4

ФАХОВА СПРЯМОВАНІСТЬ ДОСЛІДЖЕНЬ**Іванов В.**

Стандарти журналістики 7

Шумарова Н., Пономарів О., Мамалига А.

Фахова спрямованість мовного циклу дисциплін 9

Шумарова Н.

Курс соціолінгвістики в підготовці майбутніх журналістів 11

Різун В., Чекмишев О., Скотникова Т.

Вимоги до фахівця з соціальних комунікацій 14

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКОВОЇ РОБОТИ**Різун В., Скотникова Т.**

Наукова робота викладачів Інституту журналістики 18

Корнєєв В., Скотникова Т.

Уніфікація процедур та оцінювання наукової роботи студентів і аспірантів Інституту журналістики 19

Корнєєв В., Скотникова Т.

Організація наукових конференцій в Інституті журналістики 28

Rizun V. Trachuk T., Khylo M., Skotnykova T.

Problems and prospects of the Kiev School of Ukrainian Journalism 4

PROFESSIONAL ORIENTATION OF RESEARCH

Ivanov V.

Standards of Journalism 7

Shumarova N., Ponomariv O., Mamalyha A.

Professional orientation of linguistic cycle of disciplines 9

Shumarova N.

Socio-linguistics course in training of future journalists 11

Rizun V., Chekmyshev O., Skotnykova T.

Requirements to a specialist of social communication 14

EVALUATION OF EFFICIENCY OF SCIENTIFIC WORK

Rizun V., Skotnykova T.

The scientific work of the lecturers of the Institute of Journalism 18

Korneyev V., Skotnykova T.

Unification of procedures and evaluation of students' and
graduate students' scientific works at the Institute of Journalism 19

Korneyev V., Skotnykova T.

Organization of scientific conferences at the Institute of Journalism 28

УДК 007: 304: 001 (477)

В. Різун, д-р філол. наук, проф.,
Т. Трачук, канд. філол. наук, доц.,
М. Хилько, канд. філос. наук, ст. наук. співроб.,
Т. Скотникова, канд. тех. наук, ст. наук. співроб.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ КИЇВСЬКОЇ ШКОЛИ УКРАЇНСЬКОГО ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВА

Ідеться про напрацювання наукової школи з журналістикознавства та теорії масової комунікації з 2000 по 2013 р.; окреслено перспективні напрями наукових пошуків; описано методи досліджень.

Ключові слова: кийвська наукова школа з журналістикознавства та теорії масової комунікації, журналістикознавчі дослідження, українське журналістикознавство.

Українська наука про журналістику пройшла доволі тривалий, суперечливий і нерівномірний шлях розвитку. Процес зародження і зигзагоподібне вивчення української преси можна поділити на кілька умовних періодів. Якщо взяти за основу соціально-політичні формації, які здебільшого визначають характер самої преси, і дослідження про неї, то можна виокремити три найзагальніші *періоди розвитку українського журналістикознавства*: дорадянський, радянський і пострадянський. Значно точніше буде періодизація, якщо в її основу покладемо хронологічно-тематичний та проблемно-регіональний принципи. У цьому разі таких періодів, на нашу думку, можна виділити шість. Усвідомлюючи умовність такого поділу, маємо на увазі те, що цей процес взаємопов'язаний. В один і той самий час паралельно могли розвиватися, скажімо, дослідження в Україні і діаспорі, внутрішньоцехові пошуки дослідників журналістики і незалежні від них студії літературознавців чи мовознавців. І все ж можна розрізнити до певної міри самостійні періоди.

Історія розвитку журналістикознавчих досліджень у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка починається з 1947 р., коли при філологічному факультеті було відкрито відділення, а з 1953 р. — окремий факультет журналістики. Початок 90-х став благодатним часом саме для факультету журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка: розпад Союзу, Київ стає найважливішим науковим, політичним, освітнім та адміністративним центром; відкриваються нові факультети й відділення журналістики, увагу яких прикуто до Києва. 16 червня 1993 р. в житті 46-річного колективу факультету журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка трапилася подія: наказом ректора університету за № 483—32 факультет журналістики було перейменовано на Інститут журналістики.

Інститут журналістики активно провадить політику інтеграції у світову систему журналістських шкіл і координації підготовки журналістських кадрів у межах України, ба навіть колишнього Радянського Союзу (приміром, на його базі було проведено нараду керівників факультетів журналістики колишнього СРСР, на яку приїхали учасники з Польщі й Румунії). Взнявши на себе роль координатора в системі вітчизняних шкіл журналістики, яких нині понад 20, інститут, таким чином, несе відповідальність за рівень журналістської освіти в Україні. Це спонукало нас до активного вивчення досвіду закордонних шкіл журналістики і ведення перепідготовки викладацьких кадрів. Сьогодні ми маємо багаторічну угоду зі Шведським інститутом підвищення кваліфікації (ФОЖО) на перепідготовку викладачів журналістики.

У 2000 р. вперше в історії української освіти розпочато професором В. В. Різунем викладання курсу «Теорія масової комунікації» в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Цю дисципліну було введено до навчальних планів для підготовки журналістів, видавців та редакторів, а згодом і рекламистів та фахівців зі зв'язків

із громадськістю. Через Наукову методичну комісію з журналістики при МОН України навчальні плани активно поширюються по університетах країни — і «Теорію масової комунікації» починають викладати майже в усіх навчальних закладах, де готують журналістів. Крім того, в 2000 р. вчена рада Київського національного університету імені Тараса Шевченка затверджує **наукову школу з журналістикознавства та теорії масової комунікації** під керівництвом професора В. В. Різун. У 2002 р. в Інституті журналістики відкривається перша в Україні кафедра теорії масової комунікації (нині — кафедра соціальних комунікацій), яку заснував та очолив професор В. В. Різун. Розпочинається викладання спеціальних дисциплін: «Теорія масової комунікації», «Масова інформація», «Комунікаційні технології», «Основи професійної комунікації» тощо. Науково-атестаційна діяльність спеціалізованої вченої ради Київського національного університету імені Тараса Шевченка із захисту докторських та кандидатських дисертацій є вагомим чинником розвитку вітчизняного журналістикознавства. За час існування ради атестацію пройшли майже 130 учених з України, Молдови, Білорусі, Росії; наші дипломи мають дисертанти зі Словаччини, Ємену, Мексики та інших країн.

Знаменним для розвитку досліджень у сфері масового спілкування і формування наукової школи став рік 2006. Ідея вивчення масової комунікації та підготовки відповідних фахівців була визнана державою через залучення масового спілкування до галузі соціальних комунікацій. Постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. за № 1718 «Про доповнення переліку галузей науки, з яких може бути присуджений науковий ступінь» і наказом Вищої атестаційної комісії України від 14 грудня 2007 р. за № 67 «Про внесення змін і доповнень до Переліку спеціальностей, за якими проводяться захисти дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань» держава фактично визнала галузь суспільного спілкування, зокрема масового, окремим науковим напрямом. До цього напрямку, який отримав шифр 27 «*соціальні комунікації*», ввійшли спеціальності: 27.00.01 — теорія та історія соціальних комунікацій; 27.00.02 — документознавство, архівознавство; 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство; 27.00.04 — теорія та історія журналістики; 27.00.05 — теорія та історія видавничої справи і редагування; 27.00.06 — прикладні соціально-комунікаційні технології; 27.00.07 — соціальна інформатика.

Терміносистема українського журналістикознавства потребує не тільки узагальнення на рівні формування одноступінної термінології, а й кореляції у зв'язку з виникненням нової галузі наукового знання — соціальних комунікацій. Диференціація спеціальностей у цій галузі дає підстави відокремити суто журналістикознавчі дослідження — спеціальність 27.00.04 — теорія та історія журналістики, від досліджень змісту, експлікованого засобами масової комунікації (досліджен-

ня контенту, наповнення є віднині предметом вивчення спеціальності 27.00.07 — соціальна інформатика). Такий поділ сприяє формалізації терміносистеми і забезпечує можливість значно чіткішої диференціації напрямів досліджень та виокремлення й обґрунтування суто журналістикознавчої термінології.

Історія вивчення масової комунікації та проведення прикладних досліджень у цій галузі — це фактично історія вивчення медіа з точки зору їх впливу на спільноту, а також на людину з метою перетворення її на «людину масову», учасника спільноти. Через це *дослідження медіавпливу є головною напрямом досліджень масової комунікації*. «Офіційна» історія вивчення медіавпливів починалася в США й охоплювала дослідження результатів військової пропаганди під час Першої світової війни, а також комерційної реклами і зв'язків з громадськістю після війни. Вважалося, що ЗМІ чинять на аудиторію могутній, потужний вплив. Цю «стурбованість» фахівців поділяла й громадськість.

Значний внесок у розвиток науки про масову комунікацію зробив політолог із Чиказького університету Г. Лассвелл. Його модель п'яти запитань (хто, що, яким каналом, для кого, з яким результатом повідомляє?) лягла в основу наступних досліджень. «Засновником» наукового підходу до вивчення масової комунікації вважається інший американський дослідник У. Шрамм. Він був ініціатором першої докторської програми у сфері масової комунікації (1943 р.), через три роки заснував бюро досліджень аудиторії ЗМІ в Айові.

Аналізуючи та класифікуючи літературу з методологічних засад українського журналістикознавства, співробітники Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка з'ясували, що *тривалий час методологія журналістикознавства в Україні була малодослідженою темою* і знаходила тільки часткове відображення у наукових працях. Здебільшого досліджувалися історія журналістикознавства, журналістська спадщина відомих авторів, теорія публіцистики. Побіжно в таких роботах аналізувались і методологічні питання. Водночас треба зазначити, що суттєвий внесок у зародження методології журналістикознавчих досліджень в Україні в різні часи зробили О. Маковей, І. Франко, М. Грушевський, В. Ігнатенко, І. Кревецький, В. Шурат, М. Бернштейн, О. Дей, Д. Прилюк, М. Жовтобрюх, А. Животко, Ю. Тернопільський, В. Дмитрук, І. Дорошенко, Ю. Лазебник, О. Мукомела, В. Здоровега, Й. Цьох, М. Шестопал, М. Нечиталюк, А. Москаленко, І. Михайлин. У 2006—2010 рр. методологію українського журналістикознавства ґрунтовно досліджували у своїх працях керівники та співробітники Інституту журналістики, зокрема В. Різун, В. Корнєєв, Т. Скотникова, Б. Черняков, В. Іванов, Н. Костенко, Т. Трачук, М. Хилько.

В українських журналістикознавчих працях *питання методології вперше доволі виразно постало в історико-журналістських дослідженнях*. Методологічною основою радянських історико-журналістських напрацювань була марксистсько-ленінська філософія, діалектичний та історичний матеріалізм. Журналістика розглядалася вченими як явище ідеологічне. Першість в її аналізі віддавалася змістові, неодмінно підкреслювався зв'язок преси з економічними інтересами верств населення, класовою боротьбою, найважливішими громадсько-політичними подіями певної епохи.

Історики журналістики використовували такі наукові методи дослідження: 1) бібліографічно-статистичний (бібліографічно-реєстровий) метод (ним користувалися в 20—30-х рр., наприклад, такі дослідники, як В. Ігнатієнко, І. Калинович); 2) метод конкретно-історичного аналізу у поєднанні з хронологічно-бібліографічним описом першоджерел (періодичних і неперіодичних видань) та вивченням діяльності представників преси; 3) мовностилістичний, або філологічний, метод.

Увага сучасних гуманітаріїв до точних методів викликана зростанням вимог до доказовості наукових досліджень, достовірності та надійності наукових висновків і рекомендацій. І

в журналістикознавстві є доволі широке поле для застосування не лише описових, а й кількісних, не лише аналітичних, а й емпіричних наукових методів, розроблених у суміжних галузях науки. Тобто в журналістикознавчих наукових роботах можна вважати доцільним розумне поєднання кількісних методів з якісними та використання статистичних програм для обробки емпіричних даних. Це дасть змогу забезпечити достовірність, репрезентативність і надійність журналістикознавчих досліджень, підвищити їх наукову вагомість.

У кількісних методах суспільство розглядається як макросоціологічна система, в якій основними структурами є великі соціальні групи, соціальні інститути й організації. Такі методи спрямовані на раціональне пояснення процесів, що відбуваються в суспільстві. Кількісний аналіз має сфери, в яких без нього просто неможливо обійтися і де він може дати найбільший ефект. У гуманітарних науках до таких сфер належать насамперед масові явища і процеси: економічні, демографічні, соціальні, політичні, комунікаційні, культурні тощо.

Однак раціональне макросоціологічне пізнання не дає (і не може дати) вичерпного розуміння поведінки конкретних людей, малих груп і локальних співтовариств, оскільки поведінка конкретних суб'єктів визначається не лише об'єктивними соціальними законами, а й суб'єктивними чинниками, особистими обставинами, які становлять «життєвий світ» кожної особи (власні стереотипи, настанови і мотиви, унікальний соціальний досвід, рівень інтелекту, моральні норми та інші особливості суб'єкта). Для дослідження цих особливостей використовують *якісні методи*. Вони спрямовані не стільки на фіксацію кількісних параметрів досліджуваних явищ (хоча певні кількісні виміри є й тут), скільки на з'ясування суб'єктивно-специфічних чинників життя мікросоціумів, а також тих мотивів, якими керуються у своїй діяльності люди.

Готуючи наукову роботу, дослідник повинен зібрати й проаналізувати певні фактичні дані щодо предмета свого дослідження. Для того, аби правильно це зробити, треба знати узвичаєні методи збирання первинної інформації і дотримуватися вимог до цих даних. Для цілей журналістикознавства застосовують такі методи збирання даних: спостереження; класифікація, типологізація, історичний та біографічний методи; опитування (анкетування, інтерв'ю, опитування експертів); аналіз документальної інформації; експеримент. Ці методи доповнюються конкретними методиками із соціології та психології.

Щодо *типології методів дослідження*, то найвідомішим у науковій думці є поділ методів за широтою застосування: філософські, загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Під філософськими методами розуміють найзагальніші правила дослідження, які стосуються всіх наук і більше вважаються принципами, ніж методами (принцип об'єктивності тощо). Загальнонаукові методи завдяки своїй універсальності застосовуються у переважній більшості наук (індукція, дедукція, системний підхід тощо). Спеціальні методи властиві конкретним галузям знань (наприклад, ідеографічний метод в історії). Окремо виділяють методи міждисциплінарного дослідження, які переважно використовуються у дослідженнях, що проводяться на суміжжі різних наук (наприклад, під час реалізації комплексних наукових програм).

Загальнонаукові методи дослідження забезпечують зв'язок між філософією та фундаментальними теоретико-методологічними положеннями спеціальних наук і набули широкого застосування в науці у ХХ ст. Завдяки своїй універсальності загальнонаукові методи застосовуються у переважній більшості наук, зокрема і в журналістикознавстві. Загальнонаукові методи класифікують на загальнологічні методи дослідження (серед загальнонаукових методів вони найближчі до методів філософських); методи теоретичного пізнання; методи емпіричного дослідження.

Метод *соціологічного дослідження* спрямований на аналіз соціальних об'єктів, відносин і процесів з метою здобуття нової інформації та виявлення закономірностей суспільного життя на

основі теорій, методів і процедур, усталених у соціології. Для журналістики особливе значення має такий вид соціологічного дослідження, як клінічне (глибинне) інтерв'ю, за допомогою якого журналіст може отримати інформацію щодо внутрішніх мотивів та настанов опитуваного. Для дослідження особливостей сприйняття людьми певної інформації (наприклад, оцінки пілотного випуску газети, журналу чи телепрограми) використовується метод фокус-групового інтерв'ю. Чи не найпоширенішим у соціологічній практиці є метод анкетного опитування, за допомогою якого дослідники усно чи письмово опитують респондентів відповідно до заздалегідь складених анкет.

Вихідним емпіричним методом дослідження є спостереження, яке існує як окремий метод, а також входить до складу інших емпіричних методів. Спостереження класифікують за ступенем формалізації (структуроване чи неструктуроване); за місцем проведення (польове чи лабораторне); за регулярністю проведення (систематичне чи несистематичне); за позицією спостерігача в дослідженні (включене чи невключене).

Метод експерименту в суспільних науках іноді ототожнюють з методом включеного спостереження, бо так само, як і у включеному спостереженні, експериментатор підтримує безпосередній взаємозв'язок з об'єктом вивчення. Відомий американський учений Д. Кемпбелл у своїх працях з методології соціальних досліджень розробив основні категорії, принципи і прийоми соціальних і психологічних експериментів. Він розглянув проблеми планування експериментів, питання валідності отриманих даних, достовірності та надійності наукових висновків і рекомендацій. Його роботи привернули увагу й інших учених до проблем якості гуманітарних досліджень. Д. Кемпбелл виявив ті специфічні чинники, які загрожують валідності експериментальних даних у суспільних науках. Для цього треба було врахувати всі чотири можливих різновиди валідності: внутрішню і зовнішню валідність, валідність статистичного висновку та конструктну валідність.

Якщо загальнонаукові методи завдяки своїй універсальності застосовуються у переважній більшості наук (індукція, дедукція, системний підхід тощо), то спеціальні методи властиві конкретним галузям знань. *Спеціальна наукова методологія* є сукупністю методів, принципів і прийомів дослідження, що застосовуються в тій або тій науці чи галузі знань. Кожна наука, маючи свій особливий предмет і свої теоретичні принципи, застосовує певні особливі методи, виходячи із певного розуміння сутності об'єкта дослідження.

Методи міждисциплінарного дослідження переважно використовуються у роботах, що проводяться на стику різних наук, зокрема, під час реалізації комплексних наукових програм.

Біографічний метод у журналістикознавстві використовують для дослідження щоденників, листування, автобіографічних матеріалів, спогадів очевидців подій або персоналії, про творчий спадок якої робиться дослідження. Біографічний метод застосовують і для аналізу тих соціальних прошарків чи процесів, які важкодоступні для безпосереднього вивчення: замкнені релігійні секти, ув'язнені (особливо засуджені до страти) тощо.

Одним із найпоширеніших методів дослідження у журналістикознавстві є *аналіз документів*. Для вивчення текстів дослідники застосовують дискурсивний аналіз, герменевтичний аналіз, контент-аналіз, інтен-аналіз, медіалінгвістику, лінгвокультурологію тощо. Особливо активно використовуються два різновиди дискурсивного методу — критичний дискурс-аналіз і контент-аналіз. З допомогою критичного дискурс-аналізу досліджується використання авторами текстів спеціальних засобів для впливу на свідомість і життєві позиції споживачів інформації. У межах цього методу розрізняють дослідження відкритої пропаганди і прихованої маніпуляції свідомістю. Використовуючи *контент-аналіз*, *учений* також досліджує вплив авторів текстів на свідомість і життєві позиції споживачів інформації, проте, на відміну від дискурс-аналізу, робить це за допомогою чітко визначених, формалізованих правил кіль-

кісно-змістового аналізу тексту. Причому для отримання всебічного, інформативного результату потрібне одночасне застосування і кількісного, і якісного аналізу тексту.

Застосування контент-аналізу неможливе без *моніторингу*, цього наукового методу дослідження інформаційного простору. Моніторинг передбачає цілеспрямоване регулярне спостереження за об'єктом; якісний і кількісний аналіз характеристик об'єкта моніторингу; прогнозування тенденцій розвитку досліджуваного інформаційного простору.

Надзвичайно гострим і актуальним є питання *методології виявлення та дослідження масовокомунікаційного впливу*. ЗМК володіють неперевершеною і неминучою як сугестивною, так і маніпулятивною силою, про що треба відверто казати людям, аби вони розуміли, жертвою чого може бути їхня психіка, і вміли протистояти впливу. Ці знання мають бути основним складником медіаосвіти для людей. Успіх маніпуляції залежить від довіри комуніката і віри його в те, що все мовлене комунікантом — правда. Крім того, успішна маніпуляція передбачає такі закономірності: що менше знає людина, то більше вона маніпульована; що більше аполітична людина, то більше вона маніпульована; що більше довірлива людина, то більше вона маніпульована.

Отже, *проблема адекватного використання у журналістикознавстві сучасних методів досліджень і застосування методів обробки й аналізу отриманих даних постає доволі гостро*. Це пояснюється поступовою інтеграцією вітчизняної науки у світову, що передбачає підвищення вимог до методологічної якості досліджень. Ознайомлення з методичним апаратом соціології, практичної психології, маркетингу тощо, елементарні знання основ статистичного аналізу — це необхідний складник університетської освіти сучасного журналістикознавця, якщо він хоче відповідати стандартам, прийнятим у світовому професійному науковому співтоваристві.

Компетентісно-орієнтовану освіту студентів спрямовано на побудову моделі такого фахівця у галузі соціальних комунікацій, який має критичне мислення, а отже, спроможний професійно розрізнити факти і судження, визначити надійність джерел інформації, виявляти упередженість, визначити рівень аргументованості, розпізнавати відсутність логічного узгодження. Такий фахівець має бути здатним розібратись у протилежних поглядах для досягнення максимально можливої об'єктивності в інтерпретації подій. Він може професійно виявити ідеологічні компоненти, наявні у текстах ЗМІ і виражені лінгвістичними засобами чи за допомогою імпліцитних медіатехнологій.

При цьому стратегія компетентісно-орієнтованої освіти заохочує студентів думати діалогічно, з урахуванням можливого спектру відмінностей — мовних, соціокультурних, ідеологічних, можливих під час висвітлення події різними учасниками інформаційного процесу. А системний підхід до аналізу реальності дає молодому фахівцеві змогу розглядати будь-який об'єкт як сукупність взаємопов'язаних елементів, котрі мають вихід (мету), вхід (початкові умови), а також зв'язок із довколишнім середовищем (контекст) і зворотний зв'язок.

Наукова діяльність разом із ознайомленням з лекційним матеріалом і практичними заняттями є основою формування знань та навичок компетентного спеціаліста, всебічно розвинутого й максимально адаптованого до вимог професії.

Наукова діяльність не лише дає змогу поглиблено вивчити певну тему чи розв'язати певне завдання, а й формує систему навичок наукової творчості: вміння поставити мету, виявити проблеми та оптимізувати методи їх вирішення. Тому науковий складник підготовки студентів є не тільки засобом підвищення ефективності засвоєння теоретичного та практичного матеріалу, а й способом розвитку системного мислення майбутніх фахівців.

Часто, не працюючи над магістерською дисертацією, студенти не мають достатнього уявлення про вимоги, які висуваються до наукової роботи, через що науковий керівник виявляє помилки тільки під час остаточної перевірки роботи або

на стадії передзахисту, коли вже пізно вносити в неї принципові зміни.

Найчастіше трапляються такі помилки:

1. Організаційні — недотримання процедури підготовки, проведення та подання наукової роботи:

- несвоєчасність реєстрації теми магістерської дисертації на кафедрі, що іноді призводить до дублювання тем;
- неузгодженість плану та структури роботи з науковим керівником, наслідком чого є неструктурованість та безпредметність дослідження;

- відсутність звернень до наукового керівника по консультацію та поетапного подання йому роботи на перевірку;

- несвоєчасність здачі роботи, що не дає студенту змоги виправити виявлені науковим керівником помилки.

2. Науково-методичні:

- розглянуту тему не розкрито або назва наукової роботи не відповідає її змістові;

- вступ і висновки не відображають ні структури роботи, ні її проблематики;

- назви розділів роботи не відповідають їх змістові;

- відсутність аналізу сучасного стану проблеми, що розглядається в дисертації; відсутність дискусійності (обмеження однобічним поглядом на проблему);

- відсутність авторських напрацювань — робота має суто описовий (реферативний), а не дослідницький характер;

- недостатнє використання аналітичного матеріалу: наукових статей, думок експертів, фахівців тощо. Використання не підтвердженої або ненаукової інформації (джерел інформації);

- публіцистичність викладу, оцінність суджень та емоційність висловлювань;

- відсутність логіки викладу, нерозуміння пріоритетів дослідження та підпорядкованості розділів дисертації;

- нерозуміння або невідповідне використання методів наукового дослідження.

3. Помилки оформлення:

- неправильне оформлення титульного аркуша та змісту, неправильний вибір шрифту, інтервалів, полів і відступів;

- недотримання вимог щодо структури роботи та її обсягу;

- орфографічні та синтаксичні помилки;

- відсутність різних форм подання інформації — часто робота складається з самого лише тексту, що зменшує доказовість і наочність даних;

- відсутність посилань на джерела цитованої інформації, що може бути підставою для анулювання результатів наукової роботи;

- неправильність оформлення списку літератури, змішування понять «проаналізована наукова література» та «джерела фактичного матеріалу».

4. Невміння представити роботу:

- студенти на захисті недостатньо орієнтуються в матеріалі, не в змозі виокремити у своєму дослідженні головне;

- вони не можуть швидко знайти відповідь на поставлене запитання, неадекватно розуміють суть поставлених запитань.

Відсутність об'єктивних критеріїв оцінювання результатів наукової діяльності студентів не дає змоги адекватно їх оцінити.

В Інституті журналістики розроблено систему уніфікованої бальної оцінки письмових наукових робіт студентів і аспірантів з урахуванням аналізу кожного важливого елемента, що є значним внеском у розвиток освітньої кваліметрії. Враховано всі відомі та істотно якісні показники наукової підготовки, необхідні й достатні для всебічного оцінювання.

Пропонована система дає змогу значно спростити завдання наукового керівника і рецензента щодо аналізу якості робіт та обґрунтування їх оцінки. Крім того, розроблена система розкриває перед студентом весь перелік вимог, що висувуються до його наукової роботи, адже саме за ним буде оцінюватися якість цієї роботи. Студент зможе вдумливіше та цілеспрямованіше здійснювати своє наукове дослідження.

Розроблено стандартні методичні рекомендації з підготовки, написання, подання та захисту наукових робіт студентів. Відображено основні вимоги, які висувуються до наукових робіт студентів і аспірантів (зокрема їх оформлення та захисту), а також критерії оцінки результатів наукової роботи.

Розроблені процедурна схема та система уніфікованої бальної оцінки забезпечують єдиний підхід і об'єктивізацію оцінювання письмових наукових робіт, що мінімізує випадковість у підході до визначення ступеня їх наукової досконалості та наукової підготовки фахівців.

Надійшла до редколегії 10. 04. 11

Rizun V., professor, PhD, **Trachuk T.**, associate professor, PhD candidate, **Khylo M.**, senior research fellow, PhD candidate, **Skotnykova T.**, senior research fellow, Cand. Tech. Sci., Taras Shevchenko National University of Kyiv

Problems and prospects of the Kiev School of Ukrainian Journalism

The article deals with the best practice of the scientific school of journalism and theory of mass communication since 2000 till 2013; it outlines the prospect directions of scientific research; it is described the methods of research.

Keywords: Kiev scientific school of journalism and theory of mass communication, journalism research, Ukrainian journalism.

Ризун В., д-р філол. наук, проф., **Трачук Т.**, канд. філол. наук, доц., **Хилько М.**, канд. филос. наук, ст. науч. сотруд., **Скотникова Т.**, канд. тех. наук, ст. науч. сотруд., КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

Проблемы и перспективы киевской школы украинского журналистического движения

Идет речь о наработках научной школы журналистического движения и теории массовой коммуникации с 2000 по 2013 гг.; обозначены перспективные направления научных поисков; названы методы исследований.

Ключевые слова: киевская научная школа журналистического движения и теории массовой коммуникации, журналистические исследования, украинское журналистическое движение.

ФАХОВА СПРЯМОВАНІСТЬ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 007: 304: 070.001

В. Іванов, д-р філол. наук, проф.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СТАНДАРТИ ЖУРНАЛІСТИКИ

Наведено фахові стандарти в царині журналістики, наголошено на важливості їх дотримання, звернено увагу на проблеми сучасної медійної діяльності.

Ключові слова: стандарти журналістики, робота з інформацією, журналістська етика.

Свого часу, після розпаду Радянського Союзу, преса позбувалась офіційної цензури. Однак залишилися неофіційна цензура з боку держави та цензура власника. Ці форми обмеження прав журналістів інколи набувають значно жорсткіших та суворіших форм. Журналістові дозволено втручатися в життя інших осіб (за наявності суспільної потреби), він визначає переваги та недоліки роботи окремих людей чи цілих структур. Проте працівники мас-медіа мають не тільки права, а й обов'язки [1].

Найголовніші з них — **чесність, вимога говорити правду, відсутність права на брехню**. Журналіст має бути чесним перед собою та своєю аудиторією. Вигадки, підлаштування фактів під завчасно визначені висновки є брутальним порушенням журналістської етики і журналістських стандартів.

Часто преса бере участь у «війні компроматів». При цьому журналісти керуються інтересами не аудиторії, а власника чи замовника. Це грубе порушення журналістської етики. Працівник медіа повинен керуватися принципами **правдивості та неупередженості**. Журналістське розслідування має бути саме розслідуванням, а не виконанням замовлення на компрометацію когось. Інтереси аудиторії, її право знати мають превалювати над інтересами власника.

Власники активно просувають у журналістське співтовариство «доктрину таксиста», за якою журналіст має виконувати замовлення власника так само, як таксист виконує замовлення клієнта. Адже він отримує гроші за свою роботу, а клієнт (власник), який платить, сподівається, що його повезуть туди, куди він забажає, а не туди, куди хоче таксист. Автори такого трактування забувають про принципову відмінність професії журналіста (лікаря, вчителя, міліціонера) від інших видів діяльності. **Ця професія є соціально відповідальною**. Тобто журналіст відповідає за свої слова найперше перед аудиторією, адже він реально впливає як на зміни в суспільних настроях, так і на життя суспільства.

Часто журналіст припускається неточностей ненавмисне. Але в цьому теж є його провина. Журналіст повинен **ретельно перевіряти інформацію** (достатньою вважається перевірка у двох незалежних джерелах).

Слід звертати увагу на **візуальні матеріали**. Вони мають бути реальними, а не постановочними. Якщо матеріали взято з архівів, то обов'язковим є посилання.

Окремо варто сказати про **мову** журналіста. Неприпустиме широке використання жаргонізмів чи ненормативної лексики. Культура мови — не забаганка, а невід'ємна ознака справжньої журналістики. Усі журналістські матеріали мають пройти літературне редагування. Безграмотності не повинно бути на сторінках преси, в теле- чи радіоефірі.

Якщо ж медіа припустилися помилки (а такого вдається уникнути вкрай рідко), то треба одразу щиро це визнати і виправити всі хибні відомості. **Спростування** неправдивої інформації є однією з головних вимог професійної роботи мас-медіа.

Слід також дотримуватися чіткого розмежування між **викладенням фактів та журналістським коментарем**. Аудиторія МАЄ ПРАВО робити власні висновки з фактів. Коментар повинен бути чітко відокремлений від викладу фактичних відомостей.

Важливою також є вимога **збалансованості** журналістських матеріалів. Якщо журналіст пише на контроверсійній темі, то аудиторія МАЄ ПРАВО знати точки зору основних фігурантів події. Це один з основних стандартів роботи журналіста.

Іншою неприпустимою помилкою є відсутність **посилань на джерело інформації**. На жаль, часто джерело не називають, і в аудиторії створюється враження, що журналіст сам відшукав усі відомості. Це покладає додаткову відповідальність на журналіста й є неетичним щодо справжніх джерел. Те саме стосується процесу коментування. Загальноприйнятою у світі практикою є використання коментарів незалежних експертів.

У нас, на жаль, найчастіше коментують події або політики, або самі журналісти.

Ще одна велика проблема — це наявність **прихованої реклами**. «Джинса» (прихована реклама) неприпустима. Аудиторія МАЄ ПРАВО знати, коли журналіст пише власне журналістський матеріал, а коли рекламує якийсь товар (комерційний чи політичний — немає значення).

Найбільш відповідально **журналіст має ставитися до героїв своїх матеріалів**. Він повинен завжди пам'ятати, що словом можна скомпрометувати будь-яку репутацію, чесне ім'я, що в кожного його персонажа є родина, близькі люди. Розуміння цих чинників допоможе журналістові знайти правильний баланс між інтересами суспільства та окремої людини.

Особливо уважним треба бути під час висвітлення проблем, які можуть викликати **упередженість щодо груп людей чи окремої особи за ознаками раси, національності, статі (або статевої уподобань), мови, релігійних переконань** тощо. Журналіст має пильнувати, щоб не стати жертвою негативних стереотипів, які побутують у свідомості, та не зробити жертвами цих стереотипів героїв своїх матеріалів.

Не можна забувати про **право аудиторії на інформацію**. Люди делегували журналістові місію їх оперативного інформування про всі важливі та актуальні події. І працівники медіа зобов'язані це робити. Причому **не покладатися тільки на офіційну інформацію**, як це зазвичай робиться, а шукати альтернативні джерела відомостей, критично ставитися до інформації офіційних установ та й до інформації взагалі. Це пов'язано з практикою постійного апелювання до владних структур. Причина, найпевніше, полягає в традиційній залежності від держави, існуванні потужного заgonу державних мас-медіа. Але в інтересах аудиторії слід позбавлятися цієї залежності, інформувати, незважаючи на інтереси та реакцію владних кіл.

На жаль, в українських мас-медіа виникла ще одна моральна проблема. Це **пріоритет вигоди, прибутку**. Цілком законірно, що ЗМІ поступово перетворюються з інструменту політичного впливу на засіб заробляння грошей. Але в цьому загалом позитивному процесі є великий ризик остаточної **бульваризації** преси. Потурання низьким смакам, наголос на сенсаціях, смерті, сексі, скандалах призводять до того, що медіа втрачають роль інформаційного орієнтира.

Численні кодекси, редакційні настанови, угоди покликані утвердити основні правила поведінки журналістів, по-перше, з інформацією, по-друге, з людиною, на яку розрахована ця інформація чи яка стала «героєм» матеріалу, а по-третє, з середовищем редакційних колективів.

Журналісти за суттю своєї професії в той чи той спосіб оцінюють дії або бездіяльність інших членів соціуму (навіть за дотримання принципу «news not views» (новини без поглядів) у самому доборі новин та їх розташуванні можна углядіти певне оцінювання). Звісно, це не може всім подобатися. Люди схильні критично сприймати тих, хто взяв на себе сміливість оцінювати їхні дії, визначати суспільні орієнтири, бути поводителем у розгляді актуальних для суспільства питань. І це вимагає від журналістів особливої ретельності в дотриманні професійних правил поведінки з об'єктами своєї діяльності.

Отже, журналістська етика — це не доконче кодекси чи інші закріплені на папері правила. Це насамперед внутрішнє переконання тих, хто займається журналістським ремеслом, у тому, що можна, а чого не можна робити. Причому тут журналісти мають враховувати не тільки і не стільки свої особисті чи корпоративні інтереси, а насамперед інтереси суспільства загалом та його складників, соціальних груп зокрема [1; 2].

Список рекомендованих джерел:

1. Іванов В. Ф. Журналістська етика і стандарти діяльності журналіста // Інформаційне суспільство. — К., 2008. — Вип. 8. — С. 12–13.
2. Москаленко А. З. Основи масовоінформаційної діяльності: підручник / А. З. Москаленко, А. В. Губерський, В. Ф. Іванов. — К.: КНУ, 1999. — 634 с.

Ivanov V., professor, PhD, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Standards of Journalism

The author represents professional standards in the field of journalism, it stresses on importance of compliance with these standards and draws attention to the problems of the modern media activities.

Keywords: standards of journalism, work with information, journalistic ethics.

Иванов В., д-р филол. наук, проф., КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

Стандарты журналистики

Названы стандарты журналистики, аргументируется бесприкословность следования этим стандартам в повседневной журналистской деятельности, обращается внимание на проблемы современной медийной деятельности.

Ключевые слова: стандарты журналистики, работа с информацией, журналистская этика.

УДК 007: 304: 001

Н. Шумарова, д-р філол. наук, проф.,

О. Пономарів, д-р філол. наук, проф.,

А. Мамалига, д-р філол. наук, проф.

КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ФАХОВА СПРЯМОВАНІСТЬ МОВНОГО ЦИКЛУ ДИСЦИПЛІН

Ідеться про значення мовних дисциплін у професійній підготовці журналістів, зазначено принципи науково-методичної та наукової діяльності кафедри мови і стилістики Інституту журналістики.

Ключові слова: мовна підготовка журналістів, журналістська освіта, українська мова в ЗМК.

Значення мовних дисциплін у професійній підготовці журналістів незаперечне. У зв'язку з цим стало важливим формування в Інституті журналістики фахової мовознавчої школи з її стратегічними засадами, принципами, методами [1].

Мовностилістичні дисципліни, що ними опікувалася кафедра мови та стилістики, набули характерного науково-методичного змісту і в якісному, і в кількісному вияві. Кафедру створено 1972 р., і вже від самого початку викладання нормативних мовних курсів, практичної стилістики, теорії і практики перекладу неодмінно провадилася з урахуванням конкретних практичних потреб журналістської праці.

Уже в ті роки так само, як і на філологічному факультеті, вивчення студентами-журналістами мовних дисциплін почалося за формування нової методологічної основи діяльності кафедри. Поняття фахової спрямованості викладання набувало різноманітного, системного осмислення, яке надалі поглиблювалось і конкретизувалося. Проблемному розгляді було надано такі підходи: вибір теоретичного і практичного матеріалу, пошук оптимального їх співвідношення, насичення мовних занять творчими завданнями різних типів, урахування міжпредметних зв'язків, уникнення дублювання, розвиток мовознавчої журналістської науки, створення навчально-методичної літератури (зокрема навчальних словників різних типів). Увага приділялася також питанням логічної послідовності лекційних і практичних матеріалів, використанню даних різних типів моніторингу ЗМК — і знову ж таки з метою підвищення ефективності журналістської освіти. Було започатковано традицію написання дипломних робіт із тематики кафедри. Зазначені принципи навчально-методичної, наукової діяльності кафедри зберігаються і з кожним роком набувають оновленого та поглибленого наповнення.

Викладацький колектив кафедри створив комплекс підручників і посібників для студентів-журналістів. Це неодноразово перевидані підручники з української мови, практичної стилістики, енциклопедичний словник-довідник з української мови, посібники з практичних курсів української мови, посібник із редагування журналістських текстів, навчальні словники. Підготовлені викладачами кафедри підручники вигідно вирізнялися серед інших увагою до різноманітних мовних труднощів та особливостей журналістської праці. У підручнику «Українська мова», що вийшов друком у 1990 р., було поновлено розділ «Лексикографія», який протягом тривалого часу випадав із поля зору авторів подібних праць. Не буде перебільшенням твердження про те, що на той час такий розділ у підручнику мав дуже важливе зна-

чення у зв'язку з активізацією мовнонормалізаторської діяльності в суспільстві. Уперше в цей підручник введено текстологічний розділ, в якому подано результати дослідження публіцистичного мовлення. Після цього тематика зв'язних мовних конструкцій, текстових утворень з'явилася і в інших працях навчально-методичного характеру, виданих в Україні.

Багатопланове бачення фахових аспектів мовностилістичного циклу дає можливість упевнено запровадити викладання значно ширшого кола дисциплін.

Порівняно з класичним набором мовних курсів, про які йшлося вище, на сьогодні введено чимало нових дисциплін: українська мова в ЗМК, українська мова в професійному спілкуванні, практикум з української мови для журналістів, типологія помилок, українська мова як іноземна (для студентів-іноземців, що навчаються в Інституті журналістики), теорія твору, теорія сприймання і розуміння твору, практикум з перекладу і трансформації тексту тощо. Звісно, уточнення та поглиблена систематизація програм триватимуть і надалі, але розглянуті науково-методичні принципи викладання дисциплін на засадах фахової доцільності залишаються справді стратегічними.

Це стосується насамперед викладання базового курсу «Українська мова в ЗМК».

Уже на першій лекції «Українська мова серед інших мов світу» студентам подають відомості про походження мов світу, про різні сім'ї мов, про індоєвропейську мову — основу групи слов'янських мов, зв'язок мови і суспільства, функції мови, про мову як засіб комунікації.

Без зазначеної низки проблем важко зрозуміти роль мови як засобу комунікації, її соціокультурну значущість для суспільства та кумулятивну сутність, драматичність процесів мовних реформ, що відбувалися в різні часи в різних державах, типологію мовних ситуацій, що склалися в багатомовних країнах світу, і місце української мови в житті багатонаціонального українського суспільства, зокрема в інформаційному просторі України. Яскраво вираженим є фаховий підхід під час опрацювання тем «Орфоепічні норми української літературної мови», «Письмо. Графіка та орфографія», «Склад сучасної української лексики за походженням», «Активна і пасивна лексика», «Типові помилки у використанні фразеологічних засобів», «Типи словників», «Уживання різних видів прямої мови» тощо.

Метою викладання всіх тем зазначеного курсу є навчання української мови не лише як системно-структурного явища, а насамперед як феномена, здатного задовольнити весь спектр

соціокультурних потреб сучасного суспільства. Майбутнього фахівця-журналіста навчають не тільки того, як сказати, написати правильно, а й того, яким чином це зробити якнайкраще з огляду на кодифіковані норми і мету комунікації.

Викладання курсу «Українська мова в ЗМК» засноване на методологічних принципах, що зумовлюють представлення мовної комунікації як прагматично-соціокультурного процесу, в якому добирання мовних засобів продиктоване умовами комунікативного акту, соціальним статусом і роллю комунікантів, темою повідомлення, традиціями українського соціуму, національно-культурною специфікою мовної поведінки. У такому аспекті викладаються курси «Українська мова в ЗМК», «Типологія помилок» та окремі теми курсу «Теорія сприймання та розуміння твору».

У процесі формування навичок усного професійного мовлення особлива увага звертається на ритміко-акцентні, мелодійні характеристики слова, національну специфіку милозвучності української мови, на можливість творення образу звуком і звукового вираження логічної та експресивної структури тексту.

Вивчення в курсі «Українська мова в ЗМК» матеріалів синтаксису тексту доводить: одиниці, що продукуються на вищих рівнях тексту, є не просто сукупністю одиниць нижчих рівнів — вони комунікативно зумовлені їх поєднанням, де кожен складник виконує свою спеціальну роль, потрібну для досягнення ефективності спілкування, формування певних жанрів.

У структурі сучасних журналістських текстів, зокрема газетних, спостерігається збільшення кількості висловлювань пояснювального, аргументаційного, коментувального, доповнювального характеру — і не лише в основній текстовій частині, а й у вигляді спеціальних вставок, виносок. Використовується композиція розімкнутого тексту, в семантичній і графічній організації якого набувають спеціального виокремлення допоміжні повідомлення, котрі стають також засобами ієрархізації та систематизації тексту [2; 3].

Під впливом принципів змістових новацій помітно трансформується, розширюється жанрова система текстів, сприяє цьому і запозичання її різновидів з арсеналу закордонної журналістики, а також з інтернету. Спостерігається і певне розмивання жанрових меж, пов'язане з актуалізацією широкого кола медіальних чинників виразності. На телебаченні активно впроваджуються форми діалогізації, полілогізації програм [4].

Можна сказати, що започатковано нову манеру комунікації (зокрема на телебаченні) з оперттям на технологічні здобутки, на великі аудиторії, розгалужені міжособистісні зв'язки. У цій ситуації журналіст мусить турбуватися не лише про кожний окремий компонент такої багатопланової комунікативної діяльності, а й про забезпечення цілісної, логічної та емоційно зв'язаної мовленнєвої єдності програм. Саме через сучасну журналістську творчість найвиразніше проходить лінія оновленого текстотворення, і це зобов'язує прагнути до поглибленого розуміння всього процесу суспільної комунікації, її мовного буття.

Курс стилістики належить до традиційних, але в процесі його викладання неодмінно враховується фахова спрямованість майбутніх журналістів. У ЗМІ нерідко трапляються невинуваті відступи від стилістичної однорідності письмових та усних текстів, невправність у використанні засобів словесної образності, обмеженість синоніміки, нерозрізнення паронімів, засилля штампів та фальшивої патетики, засмічення невмотивованими запозиченнями чи кальками з інших мов, надто на рівні лексики та фразеології. Практичне значення стилістики полягає в підвищенні культури мови суспільства, зокрема й ЗМІ. В Україні питання культури мови набувають особливої важливості, оскільки українська мова, що юридично має статус державної, фактично такого статусу не досягла, навіть за років існування незалежної Української держави.

За таких умов важливо «озброїти» знанням стилістичних багатств української мови насамперед студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю, що використовуюва-

тимуть слово як знаряддя праці, нестимуть культуру української мови в засоби масової інформації і в такий спосіб сприятимуть піднесенню духовності народу. Зрозуміло, що набуття стилістичних навичок, розвиток стилістичного чуття можливі тільки за умови опанування теоретичних засад курсу, глибокого ознайомлення з основними поняттями та категоріями стилістики, із засадами поділу на стилі, з певними закономірностями функціонування мовних засобів у різних сферах спілкування.

Кафедральні видання зі стилістики мають на меті допомогти студентам з'ясувати можливості української мови в різних функціональних стилях на лексичному, фразеологічному, морфологічному, синтаксичному рівнях. Значну увагу приділено викладові норм літературної мови, зокрема вимовних та акцентуаційних. До підручника зі стилістики введено відсутній в інших виданнях такого типу розділ, присвячений стилістичному використанню слова з огляду на його етимологію. Ілюстративний матеріал якнайповніше відображає красу й багатство української мови в усіх її виявах з орієнтацією на публіцистику.

Сучасна стилістика досліджує психологічну дієвість мовних засобів. Вона вивчає та описує методи і прийоми мовного впливу, зокрема стратегію непрямих дій, ефект несподіваності, використання позитивних імперативів, техніку розсіювання, прийом відвертання уваги, стратегії вуалювання змісту повідомлення тощо. Нова стилістика вивчає також методики виявлення й адекватного оцінювання впливогенних елементів тексту, показує шляхи захисту від їх впливу.

Стилiстика як наука безперечно набуває більшої психологічності, психолінгвістичності та соціолінгвістичності. В дії будь-якого стилістичного явища неминуче відшукуються та аналізуються психологічний компонент. Наприклад, у сфері організації повідомлення в центрі уваги постає питання ритмічної організації мовлення. У такому разі ритм розглядається як спосіб ініціювати певний психофізіологічний стан із метою емоційного впливу.

Психостилістичний аналіз текстів дає змогу виявити й описати мовні засоби, які сприяють ефективному спілкуванню в різних сферах суспільного життя. Результати сучасних стилістичних досліджень стануть у нагоді професійним мовцям — тим фахівцям, істотна частина діяльності яких пов'язана з мовленням (писемним чи усним), зокрема журналістам. Успіх професійної діяльності в таких сферах великою мірою залежить від точного та вправного володіння мовними і текстовими засобами різних рівнів.

Курс «Теорія твору» започатковує цикл, який об'єднується в концептуальну триаду: «Теорія твору», «Теорія сприймання і розуміння твору» і «Типологія помилок». Практичною метою першого з них є навчання того, як написати оптимальний — зрозумілий і цікавий — текст, що при цьому обов'язково треба врахувати; другого — як зробити процес сприймання творчим, таким, що приносить реципієнтові задоволення та дає авторові можливість бути диригентом, котрий успішно реалізує свій задум; і третього — як, виконуючи такі нелегкі завдання, уникнути помилок лінгвального й нелінгвального характеру.

Студенти вчать розрізняти текст і твір, аналізують особливості представлення образу в публіцистиці, досліджують естетичні особливості друкованих і звукових матеріалів, їх структурну організацію. Теоретичні знання, закріплені на практичних заняттях, сприяють удосконаленню відповідних навичок і вмінь.

Курс «Теорія сприймання і розуміння твору» передбачає ознайомлення студентів із психофізіологічним процесом сприймання як такого, механізмами породження і сприймання мовлення, з природою процесу розуміння, з можливостями перевірки засвоєного матеріалу, пошуку шляхів наближення позицій автора і читача. Ця дисципліна показує студентам, як досягти найбільших успіхів, створюючи власний матеріал, як підсилити його вплив на аудиторію, а тим самим підвищити дієвість ЗМК. На практичних заняттях студенти аналізують тексти статей, опублікованих у пресі України за останні роки, вчать бачити текст очима автора і реципієнта, розшифровувати задум автора, аналізувати затекст і підтекст, характеризувати

сміслові відношення частин тексту, його емотивні можливості, стилістичні, етнонаціональні, гендерні особливості.

Сприйняттєвий аналіз тексту неодмінно передбачає врахування обставин спілкування, оскільки в різних сферах цього процесу людина задовольняє різні потреби. Це зумовлює специфічні для кожної сфери інформаційні сподівання, усталені форми (жанри) творів, певні мовностилістичні засоби.

Доцільне використання мовних одиниць залежить від соціально-психологічних чинників. Для ефективного спілкування через посередництво тексту важливим є врахування ментальних рис потенційних читачів. Соціально-психологічний портрет читача (вікові, професійні, гендерні характеристики, сфери інтересів і вподобань тощо) дає змогу зорієнтувати текстову продукцію на певну соціокомунікативну групу.

Курс «Типологія помилок» передбачає ознайомлення студентів з новим науковим напрямом — девіатологією, тісно пов'язаним з комунікативною лінгвістикою. Об'єктом уваги зазначеної дисципліни є вмотивовані та невмотивовані відхилення від мовнокомунікативних норм, помилки у поведінці та мовленні журналістів залежно від різних чинників — об'єктивних чи суб'єктивних. Найбільшу увагу приділено мовним похибкам, спричиненим недостатнім рівнем мовної компетентності у сфері української мови, в деяких випадках розмитістю/неусталеністю норми або варіативністю мовних засобів вираження певного поняття, а також помилками у функціонуванні мовної свідомості білінгва у ситуації двомовності. На практичних заняттях опрацьовуються складні випадки слововживання, морфологічні труднощі, що виникають під час словотворення та відмінювання іменних частин мови, у процесі утворення дієслівних форм, наголошується на особливостях синтаксичного керування тощо. Цей курс дає змогу доповнити знання, здобуті під час вивчення курсу «Українська мова в ЗМК», закріпити відповідні вміння та навички.

Курс «Українська мова у професійному спілкуванні» призначений для формування мовних навичок у сфері фахової комунікації. Викладачі, котрі читають цей курс, діляться зі студентами власними спостереженнями, досвідом, здобутим у сфері журналістської праці.

Курс «Соціолінгвістика» — новий у системі дисциплін Інституту журналістики. Його мета — ознайомити студентів із проблемами мовного регулювання і мовнонормативними про-

цесами, що відбуваються в Україні та в інших мультилінгвальних країнах світу; продемонструвати вплив мовної політики на національно-культурну діяльність суспільства, на стан співіснування мажоритарних і міноритарних мов у сучасному соціумі, на становлення і розвиток культур національних меншин; окреслити роль ЗМК у формуванні мовної ситуації. Розуміння процесів, що відбуваються в сучасному світі, дає змогу студентам краще збагнути проблеми функціонування української мови в Україні, її місце в соціолінгвістичній класифікації мов, перспективи розвитку, а також відчуття себе рівними серед рівних у всьому розмаїтті світової мовної комунікації.

В Інституті журналістики вже кілька років навчаються студенти-іноземці. Поки що це лише представники Росії та Китаю. Українська мова в підготовці іноземних фахівців посідає особливе місце: з одного боку, вони вивчають її як іноземну, з іншого — українська мова є для них засобом набуття фахових знань.

Це вимагає введення в методику викладання української мови як іноземної інтенсивних прийомів і методів. Передбачено створення навчальних посібників, збірників вправ, практикумів. Найпильнішу увагу слід звернути на організацію самостійної роботи студентів-іноземців. Треба створити сучасні лінгвафонні кабінети, де студенти матимуть змогу відпрацьовувати певну кількість годин. Для цього необхідно підготувати аудіо- та відеокасети зі зразками українського літературного мовлення. Поки що цих матеріалів, на жаль, немає на українському ринку навчальної літератури.

Список рекомендованих джерел:

1. Шумарова Н. Дисципліни мовного циклу в системі журналістської освіти / Н. Шумарова, О. Пономарів, А. Мамалига // Журналістська педагогіка в контексті болонського процесу : навч.-метод. посіб. / упоряд. А. І. Мамалига, Ю. П. Єлісовенко. — К., 2007. — С. 287–297.
2. Пономарів О. Д. Фахова спрямованість мовностилістичних дисциплін / О. Д. Пономарів, А. І. Мамалига, Н. П. Шумарова // Наукові записки Інституту журналістики. — К., 2004. — Т. 5. — С. 190–195.
3. Шумарова Н. П. Курс соціолінгвістики в підготовці майбутніх журналістів // Журналістська педагогіка в контексті болонського процесу : навч.-метод. посіб. / упоряд. А. І. Мамалига, Ю. П. Єлісовенко. — К., 2007. — С. 308–316.
4. Шевченко Л. Ю. Структура ефірного твору // Наукові записки Інституту журналістики. — К., 2003. — Т. 11. — С. 127–131.

Надійшла до редколегії 10. 04. 11

Shumarova N., professor, PhD, **Ponomariv O.**, professor, PhD, **Mamalyha A.**, professor, PhD, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Professional orientation of linguistic cycle of disciplines

The article deals with the meaning of linguistic disciplines in professional education of journalists, it describes the principles of scientific-methodological and scientific activity of the Department of Language and Stylistics at the Institute of Journalism.

Keywords: language education of journalists, journalistic education, the Ukrainian language in mass media.

Шумарова Н., д-р філол. наук, проф., **Пономарив А.**, д-р філол. наук, проф., **Мамалыга А.**, д-р філол. наук, проф., КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

Профессиональная направленность языкового цикла дисциплин

Рассмотрено значение языковых дисциплин в профессиональной подготовке журналистов, обозначены принципы научно-методической и научной деятельности кафедры языка и стилистики Института журналистики.

Ключевые слова: языковая подготовка журналистов, журналистское образование, украинский язык в СМК.

УДК 007: 304: 001

Н. Шумарова, д-р філол. наук, проф.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

КУРС СОЦІОЛІНГВІСТИКИ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ

Наведено аргументи на користь курсу соціолінгвістики в підготовці майбутніх журналістів, акцентується увага на його універсальності, зазначено теми курсу.

Ключові слова: соціолінгвістика, мультилінгвізм, соціальна типологія мов.

Погляд на освіту, насамперед вищу, в сучасному світі знає певних трансформацій, що полягають найперше в актуалізації, «затребуваності» якнайшвидшого практичного ре-

зультату. Те, що для багатьох напрямів постсоціалістичної освіти виявилось почасти несподіваним, не зовсім збагненим і тим більше не прийнятним з огляду на трактування розвитку

людства як гуманістичного цивілізаційного процесу, для факультетів/інститутів/шкіл журналістики завжди було рідним і зрозумілим. Журналіст за природою своєї професії є практиком, навіть якщо висвітлює у своїх матеріалах філософські проблеми, пов'язані з вічністю, а не з швидкоплинним сьогоденням. У зв'язку з цим наукові розробки журналістикознавців теж спрямовані на те, щоб допомогти журналістові-практику якнайкраще впоратися зі своїм завданням: донести до читача важливу інформацію і певним чином вплинути на нього, змусивши думати, діяти, співпереживати тощо [1].

Сьогодні журналіст повинен бути високоосвіченою людиною, здатною зрозуміти і представити в ЗМК проблеми з будь-якої сфери життєдіяльності людини, починаючи від політики, виробництва і закінчуючи приватним життям, уподобаннями, звичками тієї чи тієї особистості. І головне при цьому — не зосереджуватися на якомусь предметі, явищі, а бачити їх у просторовій і часовій перспективі, на тлі всього цивілізаційного процесу, що допоможе краще зрозуміти суть описаного чи розказаного.

Перспективний погляд на світ і наше місце в ньому намагаються давати різні науки-дисципліни навчального циклу, але соціолінгвістика як наука про «мовне життя» сучасного соціуму за своєю природою, об'єктом дослідження обирає для аналізу весь світ, усі країни з їх поліетнічним складом населення і проблемами мультилінгвізму, мультикультуралізму, мультіконфесійності. Це наука про людину в її багатомовному світі, про її намагання реалізувати своє право на спілкування, насамперед спілкування рідною мовою, право на відмінність, на певну мову навчання тощо. Це наука про гармонію і конфлікти на мовному ґрунті, про перемоги й поразки держав у сфері впроваджуваної мовної політики. І в цій науці світове суспільство постає трохи в іншому вигляді: багаті країни не завжди досягають успіхів у розв'язанні мовних проблем або успішність їх вирішення не має нічого спільного з поняттями гармонізації стосунків і демократичного спрямування проблем. Це наука, що показує, яким слабким є наш світ і як багато залежить від кожної конкретної людини, від її дій під час вирішення конкретних питань навіть не всеохопного, а регіонального, локального чи й сімейного характеру.

Курс соціолінгвістики, запроваджений в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка в 2004/2005 н. р., має на меті ознайомити студентів із проблемами регулювання мовнонормативних процесів, що відбуваються в Україні та в інших мультилінгвальних країнах світу, продемонструвати вплив мовної політики на соціально-економічну і національно-культурну діяльність суспільства, на стан співіснування мажоритарних і міноритарних мов у сучасному соціумі, становлення та роль культур національних меншин, окреслити роль ЗМК у формуванні мовної ситуації різних країн світу й насамперед України. Розуміння процесів, що відбуваються в сучасному світі, дасть змогу студентам ширше дивитися на проблеми функціонування української мови в нашій країні та на її місце в соціолінгвістичній класифікації мов, засвідчити перспективні можливості мови, а також відчувати себе рівними серед рівних у всьому розмаїтті світової мовної комунікації.

Курс призначений для ознайомлення студентів з предметом вивчення соціолінгвістики, її основними поняттями та проблемами. Серед останніх варто назвати насамперед такі теми, як «Мова і суспільство», «Мова і культура», «Мова і людина», «Мова і влада», які тісно пов'язані між собою і в принципі «поглинаються» першою.

Цікавою для майбутніх журналістів може бути й історія соціолінгвістики, насамперед час її становлення як наукового самостійного напрямку. Для усвідомлення розвою науки це виявляється важливим: ідеться про пріоритети, а власне про усвідомлення того, хто перший заклав підвалини нових поглядів на взаємозв'язки мови і суспільства, кому належать перші теоретичні і практичні надбання. У соціолінгвістиці з подання американських дослідників до останнього часу домінувала

думка, що розвиток цієї науки розпочався у другій половині ХХ ст. на теренах США.

Осмилюючи надбання молоді науки, пальму першості в розробці напряму американці залишили собі, оскільки створили перші теоретичні праці і зовсім не знали про здобутки європейської, зокрема французької, російської та української соціолінгвістики. Російські дослідники тільки в останні роки почали висловлюватися з цього приводу [2], адже практичні здобутки російської й американської науки є просто незрівнянними, а про внесок українських учених у розбудову української мови, їхню мовнореформаторську діяльність у 20-х рр. ХХ ст. не знають не тільки американські, а й російські дослідники. І хоча самих тодішніх науковців не називали соціолінгвістами, як і науку того періоду соціолінгвістикою, основним завданням українських діячів було формування українськомовного культурного простору — завдання великого соціального значення, порівнюване лише із завданням, яке виконували російські лінгвісти того ж періоду. В українській науці йдеться насамперед про заходи, вжиті у 20-х рр. ХХ ст. у сфері освіти і просвітництва, а саме про написання низки словників, створення наукової і технічної термінології, прийняття правопису тощо. Внесок українських дослідників у науку й культуру свого народу, у розвиток сучасної соціолінгвістики заслуговує на пошану і пам'ять. Він полегшив і певною мірою спрямував мовне регулювання, здійснюване від початку 90-х рр. ХХ ст. в незалежній Україні.

Російські науковці писали підручники для народів, котрих узвичаєно називали національними меншинами з їхніми національними мовами, створювали писемність для безписемних, а подекуди й для «писемних» народів, змушуючи їх змінити абетку, відмовитися від уже опублікованих книжок тощо. Останнє викликало значну критику після занепаду СРСР, було описано всі недоречності у мовнореформаторських діях молодих радянських науковців, за які сучасні російські соціолінгвісти вибачилися перед цими народами, — крок, що заслуговує на повагу й розуміння. Розгляд зі студентами етичного боку розв'язання проблеми дає змогу трохи по-іншому поглянути на помилку або поквалітивне рішення в науці, на необхідність чи обов'язковість обстоювання своєї першості, на необхідність чи, навпаки, неможливість поступитися принципами заради правди.

Узагалі соціолінгвістика є до певної міри заідеологізованою, а тому й «моральною» наукою. У ній питання етики та правди часом призводять до конфлікту. Якось автор цієї розвідки, розмовляючи з двома відомими соціолінгвістами, запитав, що вони оберуть у разі такого конфлікту. «Етичність», — відповів один. «Правду наукового факту», — сказав другий.

Соціолінгвістична правда буває жорстокою. Щороку на Землі помирають 12 мов. Дослідники вважають, що до кінця ХХІ ст. з 6000 мов залишаться всього 600 [3]. Чи є можливість призупинити цей процес, не допустити поширення глобалізації на мовну царину? Чи треба визнавати, що якась мова є неперспективною, і говорити про це її народові, намовляючи тим самим зректися рідної мови та історичної пам'яті? Це змістовні питання для семінару, для письмової роботи, під час якої треба аналізувати й ухвалювати рішення самостійно.

Розглядаючи питання підтримки розмаїтості мовного світу, збереження згасаючих та відродження зникаючих або зниклих мов, можна навести студентам приклад повернення іврити, що протягом 1700 років був тільки мовою молитов та священних текстів і не вживався як мова щоденного спілкування [4]. Зусиллями однієї людини Е. Бен-Єгуди, а потім його послідовників іврит поступово став мовою, якою тепер розмовляє Ізраїль і яка є його державною мовою. Окрім загальних фактів, що показують студентам поетапність відродження мови, треба зосередити їхню увагу саме на факті дієвості ЗМК у процесі підтримки та відродження мов. Наприклад, той самий Е. Бен-Єгуда почав видавати івритом газету, щоб заохотити євреїв до читання цією мовою; така ж політика практикується в будь-

якій державі, котра намагається не допускати мовних конфліктів. Це стосується також радіо і телебачення.

Національні меншини завжди обстоюють своє право на отримання інформації рідною мовою, а тому уряди багатонаціональних країн ідуть на поступки в цьому питанні, не бажаючи роздмухувати мовні конфлікти. Наприклад, Франція, яка проводить унітарну мовну політику і захищає на своїй території тільки французьку мову, пішла на поступки і дозволила приватним станціям працювати регіональними мовами від кількох хвилин до кількох годин щоденно [5]. Кілька хвилин свого часу віддає мовленню регіональними мовами і державне телебачення. Звісно, такі обсяги трансляції не здатні утримати мову «на плаву», але сам факт її присутності в ефірі є надзвичайно важливим для національної спільноти, що свідчить про престиж ЗМК у системі цінностей будь-якого сучасного суспільства. І не тільки про престиж. Сучасні мас-медіа здатні змінити долю мови. Ідеться про умови виживання і розвитку мов у сучасному світі, де глобалізаційні процеси та всевітнє поширення англійської виявляються серйозною загрозою для тисяч мов. Серед причин, що стимулюють довготривалість мови в просторі і часі, завжди, крім, звичайно, існування народу, який розмовляє цією мовою, називають як один із найголовніших чинників наявність писемності — різноманітних текстів, призначених до вжитку в різних сферах життєдіяльності суспільства. Але в наш час у науковій літературі вже зафіксовано погляд, згідно з яким для виживання важливішим за наявність писемності є факт звучання мови в ефірі: «Мови, вживані в усній масовій комунікації (радіо, телебачення), трохи численніші, ніж мови, що мають писемність, але їх кількість не перевищує 10 % усіх мов світу. У багатомовних ситуаціях обсяг мовлення певною мовою в мас-медіа і найперше на телебаченні — це головний показник і чинник, який визначає комунікативно-соціальний статус мови» [6].

Дуже важливою темою для курсу соціолінгвістики, на наш погляд, є «Соціальна типологія мов», що показує можливість представлення української на тлі інших мов світу не за генетичними, типологічними, а саме за соціокультурними характеристиками. У цьому разі доцільно розглянути демографічну потужність української мови (вона, звісно, не збігатиметься з кількістю українців, котрі, за даними останнього перепису, мешкають у державі, оскільки не всі з майже 38 млн українців спілкуються українською), показати, як вона підсилюється комунікативною потужністю — вживанням мови практично в усіх сферах життєдіяльності суспільства, окреслити її юридичний статус як державної та навчально-педагогічний як такий, що відповідає вимогам сучасної освіти.

З цього погляду українська є мовою навчання — нею вивчають інші предмети в середній та вищій школі, предметом навчання — уроки української в різних варіантах («Українська мова», «Сучасна українська мова», «Українська мова в професійному спілкуванні», «Українська мова в ЗМК» тощо) проводиться на всіх щаблях освіти, *допоміжною мовою* — на заняттях з іноземних мов тощо. Вона виконує всі потрібні суспільству функції, має багату літературну традицію, відповідає всім вимогам сьогодення і, безперечно, здатна забезпечити розвиток суспільства загалом та окремої особистості зокрема.

У класифікації мов за комунікативними рангами «світові — міжнародні — державні/національні — регіональні — локальні мови» українська мова має статус державної/національної, як і грузинська, литовська, білоруська, а також мови порівняно мононаціональних держав — польська, угорська, японська тощо [7]. У соціолінгвістичній класифікації це дуже високий статус.

З-поміж важливих проблем, з якими повинні бути обізнані студенти, є проблеми нормалізації, кодифікації та викликані ними правописні реформи. Їх поява, формулювання й усвідомлення пов'язані передусім із літературною мовою, її розумінням як соціокультурної цінності, що має бути записана з прескриптивним компонентом у словниках з метою збереження для наступних поколінь.

Усі правописні реформи спрямовані на подолання розриву між станом мови у той чи той період і її правописною, а подекуди й графічною системами, що вже не відповідають тогочасним потребам. Мовні реформи, їх причини і результати — тема складна й багатоаспектна. Розгляд термінів проведення реформ підтверджує, що часто вони прив'язані до соціальних зрушень у тій чи тій державі, хоч інколи така прив'язка виявляється випадковою, як було, наприклад, під час орфографічної реформи в Росії в 1918 р. Ця реформа успадкована більшовиками, вона готувалася ще з 1904 р. за розпорядженням Миколи II спеціальною комісією, куди входили найкращі російські лінгвісти [8]. Протягом ХХ ст. пропонувалося провести або проводилися реформи в різних країнах світу — Росії, Україні, Білорусі, Азербайджані, Німеччині тощо. Кілька разів протягом ХХ ст. намагалися провести мовну реформу в Китаї [9]. Інколи реформи стосувалися не лише орфографії, а й графіки, як це було, наприклад, у Білорусі, коли в 1926 р. у Білоруській академії обговорювали проект графіки, а не орфографії [6]. Останні реформи в Україні та Росії, що мали відбутися на межі тисячоліть, було зупинено вольовим рішенням.

Необхідність правописних реформ може бути пов'язана з намаганням науковців, письменників, культурних діячів зберегти єдність мови, яка через свою розповсюдженість у різних країнах світу може втрачати внутрішню цілісність, «обростаючи» варіантами. Приміром, давно вже звикли говорити про американський варіант англійської мови, має свої варіанти і португальська. Вихід у світ нової «Орфографії іспанської мови» (1999 р.) теж зумовлений прагненням зберегти єдність мови, якою розмовляють майже 400 млн осіб у 21 країні світу [10].

Реформи часто ділять суспільство навпіл. Носії мови по-різному виявляють своє ставлення до реформи, а надто, якщо вона призводить до зміни ціннісних соціокультурних орієнтацій. Наприклад, відома російська поетеса М. Цветаєва до кінця життя писала дореволюційною орфографією — знак її неприйняття радянського устрою Росії. «Графіка та орфографія, — пише Г. Яворська, — виступають у ролі символу, демонструючи позитивне чи негативне ставлення до відповідної системи цінностей» [11].

Журналісти повинні розуміти складні й суперечливі проблеми, які намагається осягнути соціолінгвістика, вміти пов'язувати мовні явища, факти мовного життя суспільства з його соціополітичним і культурним розвитком, адже відомо, що мова для суспільства є феноменом, безперечно, більшим, ніж просто засіб комунікації. Як виразник духу народу вона є запорукою, гарантією його існування в просторі і часі.

Список рекомендованих джерел:

1. Шумарова Н. П. Курс соціолінгвістики в підготовці майбутніх журналістів // Журналістська педагогіка в контексті болонського процесу: навч.-метод. посіб. / упоряд. А. І. Мамалига, Ю. П. Єлісовенко. — К., 2007. — С. 308–316.
2. Беликов В. І. Соціолінгвістика / В. І. Беликов, Л. П. Крысин. — М., 2001.
3. Леман К. Документация языков, находящихся под угрозой вымирания (Первоочередные задачи лингвистики) // Вопросы языкознания. — 1996. — № 2.
4. Вахтин Н. Б. Социолінгвістика и социология языка / Н. Б. Вахтин, Е. В. Головкин. — С.Пб., 2004.
5. Zelazny W. Francja wobec mniejszości narodowych: etniczność, etnopolityka, etnosocjologia / W. Zelazny. — Tuczyn, 2000. — S. 138.
6. Мечковская Н. Б. Белорусский язык: Социолінгвістические очерки / Н. Б. Мечковская. — Muenchen, 2003.
7. Мечковская Н. Б. Общее языкознание. Структурная и социальная типология языка / Н. Б. Мечковская. — М., 2001.
8. Szumarova N. Reformy pisma jako odzwierciedlenie procesów samoidentyfikacji // Współczesna Europa w poszukiwaniu swojej tożsamości. — Poznań, 2003. — S. 183–192.
9. Трохимова Е. Б. Место орфографии в языковом пространстве / Е. Б. Трохимова, У. М. Трохимова // Лингвистика и школа. — Барнаул, 2001.
10. Соколова В. М. К выходу в свет новой «Орфографии испанского языка» // Вестник МГУ. Сер. 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация. — 2000. — № 3. — С. 129–133.
11. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс. Мова. Культура. Влада / Г. М. Яворська. — К., 2000.

Shumarova N., professor, PhD, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Socio-linguistics course in training of future journalists

The author represents the arguments in favor of socio-linguistics course in training of future journalists; it emphasizes on its versatility; it defines the topics of the course.

Keywords: socio-linguistics, multilingualism, social typology of languages.

Шумарова Н., д-р філол. наук, проф., КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

Курс соціолінгвістики в підготовці майбутніх журналістів

Приведены аргументы в пользу курса соціолінгвістики в підготовці майбутніх журналістів, акцентується увага на його універсальності, обозначены темы курса.

Ключевые слова: соціолінгвістика, мультилінгвізм, соціальна типологія мов.

УДК 007: 304: 001

В. Різун, д-р філол. наук, проф.,

О. Чекмишев, д-р наук із соці. комунік., доц.,

Т. Скотникова, канд. тех. наук, ст. наук. співроб.

КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ВИМОГИ ДО ФАХІВЦЯ З СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Ідеться про стандартизацію галузі вищої освіти загалом та журналістської освіти зокрема. Наведено професійні та етичні стандарти діяльності журналіста, визначено основні вимоги до сучасного медійного фахівця, сформовано список ключових компетенцій.

Ключові слова: стандартизація вищої освіти, стандарти журналістики, ключові компетенції журналіста.

У широкому розумінні стандартизація в галузі вищої освіти охоплює:

- стандартизацію освітньо-кваліфікаційних вимог;
- стандартизацію підходів до оцінювання якості процесу навчання;
- стандартизацію підходів до оцінювання якості знань студентів;
- стандартизацію вимог до складу, структурування і викладу навчально-методичних матеріалів;
- вироблення у майбутніх фахівців навичок дотримання етичних стандартів професійної діяльності;
- стандартизацію наукової роботи;
- стандартизацію перепідготовки та підвищення кваліфікації випускників і викладачів;
- стандартизацію управління якістю освітніх послуг.

Отже, стандартизація у вищій освіті — доволі широке поле діяльності. На цей час у тій чи тій мірі існують (і затверджені МОН) стандарти з перших чотирьох напрямів. У галузі журналістики, крім того, прийнято стандарти етики професійної діяльності.

Специфікою Інституту журналістики є підготовка фахівців, чия робота не піддається алгоритмізації і є до певної міри унікальною. Це позначається і на підготовці кадрів, у процесі якої особливого значення набуває індивідуальний підхід і самостійна творча робота. Тому технологія впровадження освітніх стандартів для творчих спеціальностей доволі специфічна і вимагає поєднання регламентації знань студентів та розкриття їхніх творчих здібностей.

Вимоги державних освітніх стандартів можна розглядати як сукупність правил організації освітніх процесів у вищій школі. Державні освітні стандарти містять три компоненти: державний, галузевий і компонент вищого навчального закладу.

Структура державного компонента охоплює перелік напрямів та спеціальностей підготовки; перелік кваліфікацій; освітній рівень базової вищої освіти та ін.

Структура галузевого компонента державних стандартів вищої школи включає освітньо-кваліфікаційну характеристику (ОКХ) фахівця; освітньо-професійну програму (ОПП) підготовки фахівця; засоби діагностики рівня освітньо-професійної підготовки тощо.

Структура компонента державних стандартів вищого навчального закладу передбачає розробку в кожному ВНЗ структурно-логічних схем підготовки фахівців, навчальних планів, навчальних програм та ін.

Відомий німецький психолог і педагог Й. Герbart ще наприкінці XIX ст. висунув ідею про чотири принципи навчання, на які треба зважати, розробляючи нові методи і навчальні програми. Він говорив про потребу *ясності, асоціацій, системи і методу*. Тобто, на його думку, методика навчання повинна будуватися так, щоб нове знання одразу ж потрапляло у центр уваги людини, для чого воно має бути або доволі привабливим, або поєднуватися з іншими, вже наявними у реципієнта знаннями. У будь-якому разі знання збережуться у свідомості реципієнта тільки в тому випадку, якщо воно входить до системи з іншими, вже наявними там знаннями. При цьому механізмом такого з'єднання понять є класичні закони асоціацій [1]. Цей підхід враховано під час побудови структурно-логічної схеми і навчальних програм для магістрів Інституту журналістики.

Поняття «журналістський професіоналізм» багатоконтентне. Воно охоплює і широку ерудицію, і фахову майстерність у створенні інформаційного продукту, і володіння сучасними інформаційними технологіями, і знання основ медіаменеджменту. Звідси виходить, що журналіст має бути фахівцем-універсалом. Найкращим підґрунтям для цього можуть бути лише університетські знання. Недооцінка гуманітарного блоку знань може спричинити низьку професійну культуру журналіста, а отже, й низький інтелектуальний рівень створюваного ним інформаційного продукту.

Широта світогляду, набутого в університеті, ніяк не заважатиме майбутньому журналістові у його подальшій діяльності, якщо він працюватиме навіть у спеціалізованому фаховому виданні та буде змушений заглиблюватись у вузьку тематику. Набуті професійні знання разом із набутих умінням постійно вчитися дають змогу досягти оптимального поєднання достатньої компетентності із цікавістю викладу.

Технологічний аспект професійності журналіста можна забезпечити поєднанням теорії і практики. Майбутній журналіст має навчитися у ВНЗ збирати й аналізувати інформацію, втілювати авторський замисел, знати закони, за якими слід кон-

струювати тексти різного призначення, розуміти, як формувати взаємодію з аудиторією. Причому не лише знати все це умовляно, а й набути відповідних умінь і навичок.

Як наслідок цієї роботи має бути створено кваліфікаційну модель журналіста, що відповідатиме сучасному ринку ЗМІ.

Крім того, треба ширше залучати до роботи зі студентами творців-практиків. Як викладачам потрібно відчувати реалії редакційного життя, так і творцям-практикам варто знати, чого навчають в аудиторіях майбутніх професіоналів. Викладання дасть їм змогу ширше подивитися на ситуацію в медіапросторі, а не лише «варитись у власному соку» свого видання. До того ж, є можливість придивитися, поміркувати і зрештою дібрати собі потрібні кадри.

Підготовка фахівців, спроможних працювати в умовах ринкової економіки, потребує вирішення цілої низки принципових питань: якими рисами повинен володіти випускник вищої школи, що він має знати й уміти, які межі його професійної діяльності?

В узагальненому вигляді модель фахівця сприймається як ідеал, еталон, образ, що його треба реалізувати в процесі навчання.

Коли виходити з того, що вища школа готує високоосвічених людей, які повинні знайти своє місце на ринку праці, то така модель згідно із законами маркетингу повинна формуватися з урахуванням зовнішніх та внутрішніх чинників, які на неї впливають, а також вимог до самої професії.

Деякі науковці вважають, що така модель повинна містити три блоки [2]:

- зовнішніх чинників міжнародного ринку праці;
- внутрішніх чинників державного впливу;
- вимог професії.

Перший блок моделі відображає те, що має бути включено в поняття «сучасний фахівець, який відповідає міжнародним стандартам». Тут головна вимога (спричинена швидким застаріванням знань) полягає у впровадженні перманентної освіти, а отже, випускник ВНЗ повинен бути готовим до самостійного здобування нових знань. Тобто треба навчити майбутніх спеціалістів учитися.

Уміння вчитися охоплює кілька видів навчальної діяльності:

- пошук нової інформації, який потребує вміння працювати в інтернеті, бібліотеці, архіві, а також уміння аналізувати її;
- засвоєння знань шляхом виконання типових завдань, тестів, контроль за процесом виконання, виправлення помилок;

— готовність до колективної діяльності, набуття знань із теорії та практики управління колективом, які відповідають вимогам міжнародного менеджменту.

Другий блок моделі передбачає, що молодий фахівець повинен відповідати вимогам професійного стандарту, а це означає:

- високий рівень політичної культури, що дає змогу організувати роботу колективу, який складається з працівників з різними політичними поглядами;

— професійну компетентність, уміння використовувати теоретичні знання у виробничій діяльності;

— організаційні здібності, уміння створювати мотиви діяльності, визначати пріоритети, володіння основами знань про підприємливість;

— відповідність загальноприйнятим людським цінностям;

— особисті риси: високий рівень освіченості, культури, воля, справедливості, тактовності тощо.

Третій блок моделі визначає конкретний перелік умінь, які можна об'єднати в три групи:

- а) уміння вести наукові дослідження;
- б) уміння вирішувати практичні завдання;
- в) готовність до педагогічної роботи [2].

Таким чином, стандартна модель фахівця має орієнтуватися на роботу в умовах ринкових економічних відносин.

Зважаючи на те, що випускники ВНЗ працюватимуть в організаціях із різною формою власності, модель повинна бути

адаптованою до цих умов, сприяти підготовці конкурентно-спроможного фахівця.

Щодо випускників Інституту журналістики, то до моделі фахівця додаються професійні та етичні стандарти діяльності журналіста [3].

Професійні та етичні стандарти діяльності журналіста:

- правдивість і точність;
- безсторонність і різноманітність точок зору;
- редакційна чесність і незалежність;
- служіння інтересам суспільства;
- справедливість;
- недоторканність приватного життя;
- незавдавання шкоди й образ.

У своїй роботі ЗМІ за будь-яких обставин не повинні надавати жодних переваг:

- політичним партіям і рухам;
- фракціям парламенту, обласних, міських та районних рад;

— Президентові, його секретаріату, Кабінету Міністрів України, обласним, міським та районним держадміністраціям;

- органам місцевого самоврядування;
- профспілкам та громадським організаціям;
- релігійним громадам;
- бізнес-групам та окремим бізнес-структурам;
- об'єднанням громадян та окремим громадянам.

У висвітленні будь-якого питання ЗМІ виходять з безумовного і педантичного дотримання:

- Конституції України;
- чинного законодавства;
- норм міжнародного права, які визнано державою Україною.

Найважливішими цінностями, які за всіх згаданих умов обстоюють ЗМІ і кожен їх співробітник, є:

- дотримання конституційних прав, свобод та обов'язків кожного громадянина;
- дотримання чинного законодавства органами влади всіх рівнів;

— забезпечення свободи слова;

— розбудова громадянського суспільства в Україні;

— розвиток України як держави.

Непорушним принципом роботи ЗМІ є те, що інформаційні програми чітко і недвозначно відокремлені від будь-якої (комерційної, політичної чи соціальної) реклами [3].

Сформована у ХХ ст. система вітчизняної вищої освіти багато в чому орієнтована на запам'ятовування фактичної інформації та заучування певного набору прийомів і мляво реагує на сигнали ринку праці, якому властиві мінливість, гнучкість, висока інноваційна динаміка. Сьогодні від випускника університету — професійного журналіста — працедавець вимагають не лише володіння спеціальною інформацією, а й уміння орієнтуватися в інформаційних потоках, бути мобільним, оволодівати новими технологіями, самонавчатися.

У закордонних країнах наші фахівці не дуже конкурентно-здатні через свою невідповідну підготовку. Причому йдеться не стільки про нестачу професійної підготовки, скільки про відсутність певних навичок і рис особистості, необхідних для успіху в конкурентній боротьбі на світовому ринку праці.

Отже, сьогодні від молодих фахівців працедавець чекають:

— готовності до безперервної самоосвіти та модернізації професійної кваліфікації;

— умінь і навичок ділового спілкування, роботи в команді;

— уміння працювати з різними джерелами інформації (її пошук, обробка, зберігання, відтворення, аналіз);

— умінь діяти й ухвалювати відповідальні рішення в нестандартних і непевних ситуаціях;

— готовності до ефективної поведінки в конкурентному середовищі за умов дії стресогенних чинників тощо.

Таким чином, знання є необхідною, але не достатньою умовою досягнення високої якості професійної освіти. Потрібна ще й «професійна компетентність».

Компетентісно-орієнтована освіта з середини 80-х рр. почала поширюватися в багатьох розвинених країнах світу. У різних своїх модифікаціях вона міцно утвердилася в системах освіти Австралії, Великобританії, Фінляндії, Австрії, США, Канади й Нідерландів.

Високий рівень компетентності робітників і фахівців (головний ресурс соціально-економічного розвитку в інформаційному суспільстві) розглядається сьогодні як важлива конкурентна перевага одних держав над іншими. Цей факт відображається в політиці практично всіх розвинених країн у форматі цільових загальнонаціональних програм (французька програма урядових дій з розвитку інформаційного суспільства PAGESI, норвезька програма «Реформа компетентності» та ін.). Компетентісний підхід реалізований у багатьох країнах на рівні національних освітніх стандартів. Більшість розвинених держав при всьому їх культурно-національному розмаїтті і специфіці економічного розвитку об'єднують дві загальні довгострокові тенденції: 1) перехід до професійних стандартів, заснованих на діяльнісних результатах; 2) системний опис кваліфікацій у термінах професійних компетенцій [4]. «Європейський вимір в освіті» як стратегія, розроблена в Раді Європи, містить напрям «Ключові компетенції для Європи».

У Росії перехід на компетентісно-орієнтовану освіту був нормативно закріплений 2001 р. в урядовій Програмі модернізації російської освіти до 2010 р. і підтверджений рішенням Колегії Міністерства освіти та науки РФ «Щодо пріоритетних напрямів розвитку освітньої системи Російської Федерації» у 2005 р. [5].

Побувають різні підходи до розуміння термінів «компетенція» і «компетентність», але поки що немає загальноприйнятого визначення поняття «компетентність» («професійна компетентність»). Проте вироблено спільне розуміння того, що компетентність: а) стосується особистості студента; б) не зводиться до знань, умінь і навичок, хоча й виявляється в них; в) може розвиватися і діагностуватися в спеціально організованій навчальній діяльності студентів, яка імітує професійну [6].

Компетенції не виключають знань, умінь і навичок, хоча й принципово відрізняються від них. Від знань — тим, що вони існують як діяльність, а не тільки як інформація про неї. Від умінь — тим, що компетенції можуть застосовуватися для вирішення різноманітних завдань. Від навичок — тим, що вони усвідомлені, а не автоматизовані, а це дає змогу людині діяти не лише у типовій, а й у нестандартній ситуації. Без знань немає компетенції, проте не всяке знання і не в усякій ситуації показує себе як компетенція [7].

Похідним від терміна «компетенції» («професійні компетенції») виступає поняття «ключові компетенції». Більшість авторів публікацій ключові компетенції розглядають як компетенції, спільні для всіх професій і спеціальностей.

Ключові професійні компетенції — це здатність працівника виконувати завдання, які постають перед ним і не залежать від професії або спеціальності. Ними повинен володіти кожен член суспільства, вони універсальні й застосовні в найрізноманітніших ситуаціях.

Для України до списку ключових компетенцій для системи освіти варто зарахувати ще три додаткові позиції: підприємницьку компетенцію (здатність до самозайнятості), спроможність до ефективної поведінки на ринку праці та готовність до безперервної самоосвіти.

У результаті сформовано такий список ключових компетенцій [8]:

1. Інформаційна компетенція:

— інтерпретувати, систематизувати, критично оцінювати, аналізувати отриману інформацію з позиції поставленого завдання;

— використовувати й обробляти отриману інформацію під час планування та реалізації своєї діяльності;

— представляти наявну інформацію в її різних формах і на різних носіях відповідно до запиту споживача інформації.

2. Соціально-комунікативна компетенція:

— узгоджувати свої наміри з інтересами інших людей та соціальних груп;

— залучати інших людей і соціальні інститути до виконання поставлених завдань;

— продуктивно взаємодіяти з членами групи (команди), яка вирішує спільне завдання;

— грамотно оформляти документи, потрібні у професійному і повсякденному житті;

— представляти і цивілізовано обстоювати власну точку зору в діалозі та публічному виступі на засадах визнання розмаїття позицій і шанобливого ставлення до цінностей (релігійних, етнічних, професійних, особистісних і под.) інших людей.

3. Компетенція у вирішенні проблем:

— формулювати й аналізувати проблеми;

— перетворювати проблеми на завдання (шукати відсутні дані тощо);

— ставити реальні цілі;

— визначати стратегію вирішення проблеми;

— аналізувати ресурси і ризики;

— планувати та організувати свою діяльність;

— контролювати й оцінювати результати виконання завдань.

4. Здатність до ефективної поведінки на ринку праці:

— навички пошуку роботи;

— уміння укладати контракт із роботодавцем;

— спроможність аналізувати ситуацію на ринку праці;

— уміння планувати і будувати свою професійну кар'єру;

— можливість адаптуватися на новому робочому місці.

5. Підприємницька компетенція:

— здатність до самозайнятості (відкриття власної справи);

— уміння аналізувати ринкові можливості підприємництва;

— адекватна оцінка своїх підприємницьких здібностей.

6. Здатність до професійного зростання та безперервної самоосвіти:

— виявляти прогалини у своїх знаннях і вміннях;

— грамотно формулювати освітні та інформаційні запити;

— оцінювати потребу в тій чи тій інформації для своєї діяльності;

— шукати відомості всіма доступними засобами;

— добувати інформацію з джерел різних видів, представлених на багатоманітних носіях [8].

Це своєрідна модель фахівця, якою варто керуватися в освітній діяльності. Її треба враховувати в навчальних планах, підручниках, у системі контролю, в стандартах.

Для поліпшення системи підготовки кадрів у сфері соціальної комунікації, зважаючи на вимоги Болонського процесу, наближення відповідної вищої освіти до сучасних потреб засобів масової комунікації (преси, телебачення, радіо, видавничої діяльності, реклами та PR), підвищення ефективності цієї освіти у межах цієї наукової теми, було заплановано виконати такі групи завдань:

1. Оптимізація навчального процесу:

— відвести для вивчення професійних дисциплін 45 % планового навчального часу;

— проводити професійне навчання з використанням активних форм (моделювання виробничих ситуацій, рольові та ділові ігри тощо);

— активні форми навчання практикувати у малокомплектних групах;

— дотримуватися такого графіка навчального процесу, за якого в кожному семестрі буде 20 навчальних тижнів, що дорівнює 30 кредитам при кредиті 36 годин;

— розподіляти навчання на 18 аудиторних тижнів та 2 тижні самостійної роботи;

- дотримуватися нового навчального плану;
- повністю перейти на практичні кваліфікаційні роботи бакалаврів у вигляді виготовлення реальних інформаційних продуктів чи проведення інформаційних акцій;

- у педагогічному навантаженні доцента чи професора не дотримуватися норми про 100 год. лекцій; основним навантаженням вважати години лабораторних та практичних занять; лекційний матеріал рекомендується переносити на самостійне вивчення студентами.

2. Оптимізація кадрового забезпечення:

- залучати до викладання професійних дисциплін практиків із різних галузей масової комунікації;

- у навантаженні викладачам профільних кафедр передбачати години на щорічне стажування у ЗМІ — 25 % від позааудиторного мінімального навантаження;

- раз на семестр практикувати щотижневі педагогічні тренінги для викладачів професійних дисциплін;

- передбачити обмін студентами та викладачами між навчальними закладами, що беруть участь у цьому експерименті.

3. Удосконалення навчально-методичного забезпечення:

- для викладання професійних дисциплін використовувати як основну методику тренування (тренінгу);

- за результатами експерименту розробити нові галузеві стандарти вищої освіти, визначивши як нормативно обов'язкові соціально-гуманітарні дисципліни: філософію, іноземну мову, історію України.

У літературі можна знайти посилання на такі методи навчання:

- *пояснювально-ілюстративний*: студенти отримують інформацію (знання в «готовому» вигляді) на лекції та/або з навчально-методичної літератури;

- *репродуктивний*: студенти навчаються за інструкціями, зразками, правилами, щоб потім застосовувати вивчене в аналогічних ситуаціях;

- *метод проблемного викладу*: викладач подає матеріал як проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, порівнюючи точки зору, різні підходи, показує оптимальний спосіб вирішення;

- *евристичний*: викладач організовує активний пошук варіантів виконання поставлених ним (або самостійно сформульованих студентом) пізнавальних завдань. Пошук рішення може відбуватися під керівництвом викладача або на основі евристичних програм і вказівок;

- *дослідницький*: після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань, короткого інструктажу студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження та виконують інші дії пошукового характеру.

Варто ширше застосовувати компетентісний підхід у викладанні дисциплін. Підхід «засвоєння знань» передбачає трансляцію готового знання (інформації) викладачем і засвоєння цих відомостей студентом. Компетентісний підхід пов'язаний із налаштуванням студентів на використання отриманих знань для виконання конкретних завдань чи спрощення проблемних ситуацій. Тобто студент не просто запам'ятовує невідоме поняття, а за допомогою викладача усвідомлює, що воно означає. Викладач має навчити студента шукати істину, формулювати питання та ухвалювати самостійні рішення.

Для унаочнення розглянемо такий приклад. На лекції з історії розглядається питання: чому розпався СРСР? За підходу «засвоєння знань» лектор сам пояснює причини. За компетентісного (або проблемного) підходу лектор спершу називає тему, потім формулює завдання: розібратися, чому розпався СРСР, далі розповідає, які є способи вирішення такого завдання (ось у чому головна роль викладача). Після цього називає літературу, яку студентам треба прочитати, щоб сформулювати своє уявлення про ті події, котрі передували розпаду СРСР. І пропонує написати, скажімо, курсову чи реферативний огляд, де викласти свій погляд на причини розпаду, обґрунтовуючи цей свій погляд посиланням на зазначену (а може, й

іншу, яку знайде сам студент) літературу. За цією ж схемою відбуваються і семінарські заняття.

Звичний нам «знанієвий» підхід зовсім непоганий. Він ґрунтується на трьох китах німецької освітньої системи: фундаментальність, послідовність, системність. Це все потрібно. Надто з 1-го по 4-ий курс. Але для магістрів (майбутніх науковців чи викладачів) цього замало.

Студенти, які навчалися за традиційного підходу передачі та засвоєння готових знань, на відміну від «компетентісних», швидше за все правильно дадуть відповідь на запитання з історії, хімії чи з літератури. Але, якщо поставити несподіване запитання, нестандартне чи міждисциплінарне, «знанієві» студенти, як правило, губляться, не можуть швидко зорієнтуватись. А «компетентісні» легше впораються, бо вони навчені думати самостійно.

Думати самостійно — отже, вміти міркувати не лише в межах своєї спеціальності, а й за межами професії, коли мають значення нібито «непотрібні» речі. Адже щоб розв'язувати нестандартні завдання, яких достоту у професійному житті (особливо у науковців), гуманітарію можуть знадобитися знання з математики, фізики — з літератури, а їм усім загалом — з методології науки.

Поділ студентів на бакалаврів і магістрів передбачає, що бакалавр протягом чотирьох років засвоїть основи своєї майбутньої професії, а два роки магістратури вивчатиме «непотрібні» речі — ті, які допоможуть науковцеві (та й взагалі освіченій людині) думати, ставити запитання, знаходити на них відповіді. Саме на етапі магістратури є сенс переходити від предметного навчання до проблемного.

Тут головну роль відіграє правильно організована самостійна робота студентів. Якраз самостійна робота формує готовність майбутнього спеціаліста до безперервної освіти, дає можливість постійно підвищувати свою кваліфікацію. Тому доцільно орієнтувати навчальні плани на широке запровадження самостійної навчальної та науково-дослідної роботи, що передбачає:

- організацію індивідуальних планів навчання із залученням студентів до НДР інституту і кафедр;

- розробку завдань із нестандартним вирішенням;

- залучення студентів до самостійного виконання наукових досліджень з подальшим виступом на практичних заняттях і студентських конференціях.

Формування професійного мислення студентів, вироблення творчого, проблемного підходу мають виховати у молодого фахівця необхідні творчі здібності:

- самостійно побачити і сформулювати проблему;

- висунути гіпотезу, дібрати або розробити метод її перевірки;

- зібрати дані, проаналізувати їх і сформулювати висновки;

- показати можливість практичного застосування отриманих результатів.

Викладач, максимально використовуючи особливості свого предмета, повинен допомогти студентові виробити в собі вміння і навички самостійної навчальної та науково-дослідної діяльності, ефективно організовувати свою навчально-пізнавальну діяльність, раціонально планувати й виконувати самостійну роботу.

Список рекомендованих джерел:

1. Марциновская Т. Д. Иоган Фридрих Герbart [Електронний документ] / Т. Д. Марциновская. — Режим доступу : http://www.psychology.ru/whoswho/Johann_Herbert.stm.

2. Гончаров С. М. Науково-методичне забезпечення кредитно-модульної системи організації навчального процесу / С. М. Гончаров. — Рівне : НУВГП, 2005. — 266 с.

3. Чекмишев О. В. Європейські професійні та етичні стандарти новинної журналістики // Євроінтеграція України: крок за кроком : інформаційно-аналітичні матеріали з питань висвітлення в регіональних ЗМІ європейської інтеграції / за ред. В. В. Різуна. — К. : Інститут журналістики, 2008. — С. 35–63.

4. Олейникова О. М. Європейське співробітництво в галузі професійної освіти і навчання: Копенгагенський процес / О. М. Олейникова. — М. : Центр вивчення проблем професійної освіти, 2004. — 70 с.

5. Стратегия РФ в области развития образования на период до 2010 г. – М. : Министерство образования и науки РФ, 2003. – 38 с.

6. Бобиенко О. М. Ключевые компетенции личности как образовательный результат системы профессионального образования : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / О. М. Бобиенко. – Казань, 2005 – 23 с.

7. Прозор О. П. Сутність поняття компетентнісного підходу в системі вищої освіти // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики на-

вчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. – 2009. – Вип. 21. – С. 91–92.

8. Бобиенко О. М. Ключевые компетенции специалиста в условиях глобализации экономики [Электронный ресурс] // Вестник ТИСБИ. – Режим доступа : http://tisbi.ru/science/vestnik/2006/issue4/Obraz1.html#_ftn4.

Надійшла до редколегії 10. 04. 11

Rizun V., professor, PhD, **Chekmyshev O.**, associate professor, PhD candidate, **Skotnykova T.**, senior research fellow, Cand. Tech. Sci., Taras Shevchenko National University of Kyiv

Requirements to a specialist of social communication

The article deals with standardization of higher education branch in general and journalism education in particular. It shows the professional and ethical standards of journalists' activities; it defines the main requirements for the modern media specialist; it makes the list of key competencies.

Keywords: standardization of higher education, journalism standards, key competencies of journalist.

Ризун В., д-р філол. наук, проф., **Чекмишев А.**, д-р наук из соц. коммуник., доц., **Скотникова Т.**, канд. тех. наук, ст. науч. сотруд., КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

Требования к специалисту по социальным коммуникациям

Речь идет о стандартизации сферы высшего образования в целом и журналистского образования в том числе. Обозначены профессиональные и этические стандарты деятельности журналиста, определены основные требования к современному медийному специалисту, сформулирован список ключевых компетенций.

Ключевые слова: стандартизация высшего образования, стандарты журналистики, ключевые компетенции журналиста.

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКОВОЇ РОБОТИ

УДК 378: [007+001.4]

В. Різун, д-р філол. наук, проф.,
Т. Скотникова, канд. тех. наук, ст. наук. співроб.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

НАУКОВА РОБОТА ВИКЛАДАЧІВ ІНСТИТУТУ ЖУРНАЛІСТИКИ

Визначено особливості оцінювання наукової діяльності науково-педагогічних працівників Інституту журналістики.

Ключові слова: наукові дослідження, рейтинг-лист.

Напрями роботи викладача різнопланові. Найбільшою за обсягом є навчально-педагогічна робота, яка охоплює суто навчальну, виховну, науково-методичну та організаційно-методичну діяльність. Власне науково-дослідна робота на **гуманітарних факультетах** вищих навчальних закладів охоплює:

- дисертаційні дослідження;
- написання монографій, статей і тез, доповідей, підручників;
- редагування та рецензування наукових робіт;
- проведення досліджень;
- участь у роботі редколегій наукових часописів;
- участь у роботі наукових та науково-методичних рад;
- участь у роботі спеціалізованих рад із захисту дисертацій;
- наукове керівництво дослідною роботою студентів, аспірантів, здобувачів;
- участь у наукових конференціях;
- організація семінарів, творчих проєктів, тренінгів тощо;
- підтримка чинних та формування нових наукових шкіл;
- розробка і впровадження нетрадиційних форм лекцій (проблемна, рольова, провокаційна, дискусія експертів тощо) і нових форм практичних занять (мозковий штурм, прес-конференція, емпіричні дослідження тощо);
- отримання (чи хоча б подання на отримання) стипендій, грантів, премій (їх щорічно оголошують НАНУ, Президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів);
- налагодження спільної роботи з відповідним підрозділом НАНУ або з іншим ВНЗ;
- організація конкурсів студентських наукових робіт;
- захист інтелектуальної власності та авторських прав;
- організація інформаційної та видавничої діяльності (зокрема розробка електронних видань);

– популяризація досягнень науки вищої школи через засоби масової інформації, інтернет;

– проведення маркетингових досліджень ринку наукових та освітніх послуг;

– інформаційне забезпечення навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів.

Зростання професійної компетентності викладача можна оцінити за такими параметрами:

– розробив професіограму (послідовність формування професійних знань, умінь і навичок студента);

– мотивує та організовує ефективну діяльність студентів (диригент, тренер, радник);

– використовує нові технології навчання;

– забезпечує зв'язок теорії з практикою;

– демонструє наукову спрямованість у навчальній діяльності задля розвитку в майбутніх фахівців наукового підходу до професії;

– забезпечує зворотний зв'язок зі студентами (зокрема за допомогою контролю і самоконтролю);

– самоосвіта викладача (які курси відвідував, яку мову вивчив, де стажувався та підвищував кваліфікацію тощо);

– скільки разів виступав на засіданні кафедри з науковою доповіддю, рецензією;

– скільки опублікував методичних розробок.

Рейтингування науково-педагогічних працівників упроваджують у Національному технічному університеті України «КПІ» [1], у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара, Одеському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України [2], Харківському національному

університеті імені В. Н. Каразіна [3], Національному університеті біоресурсів і природокористування України [4] та ін.

У Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (КНУ) кілька років за допомогою рейтингів оцінюють роботу працівників науково-дослідної частини (НДЧ) [5].

Для забезпечення об'єктивного оцінювання та самооцінювання рівня науково-дослідної роботи викладачів доцільно використовувати рейтинг-лист, аналогічний розробленому в КНУ для працівників НДЧ. Якщо параметри цього рейтинг-листа скоригувати з урахуванням специфіки наукової діяльності науково-педагогічних працівників гуманітарного профілю, то отримаємо рейтинг-лист для оцінювання ефективності науково-дослідної роботи викладацького складу Інституту журналістики.

Список рекомендованих джерел:

1. Тимчасове положення щодо визначення рейтингу науково-педагогічних працівників / уклад. В. П. Головенкін, О. В. Савич. — К.: НТУУ «КПІ», 2009. — 12 с.
2. Їжа М. Методика рейтингового оцінювання науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу / М. Їжа, С. Саханенко, Н. Колісниченко // Теоретичні та прикладні питання державотворення — 2009. — Вип. 11. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tpqd/2011_9/zmist/R_1/00ja+.pdf.
3. Документи для визначення рейтингу науково-педагогічних працівників Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.univer.kharkov.ua/ua/general/univer_today/announce?news_id=1271.
4. Рейтинг в НУБіП України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/node/12>.
5. Рейтинг-лист наукового працівника [Електронний ресурс]. — Режим доступу: science.univ.kiev.ua/docs/dodatok%209.xls.

Надійшла до редколегії 10. 04. 11

Rizun V., professor, PhD, **Skotnykova T.**, senior research fellow, Cand. Tech. Sci., Taras Shevchenko National University of Kyiv

The scientific work of the lecturers of the Institute of Journalism

The article outlines the features of evaluation of scientific activities of scientific and teaching staff of the Institute of Journalism.

Keywords: scientific research, ratings list.

Ризун В., д-р філол. наук, проф., **Скотникова Т.**, канд. тех. наук, ст. науч. сотруд., КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

Научная работа преподавателей Института журналистики

В статье определены особенности оценивания научной деятельности научно-педагогических работников Института журналистики.

Ключевые слова: научные исследования, рейтинг-лист.

УДК 378: [007+006.015.2]

В. Корнєєв, канд. філол. наук, доц.,
Т. Скотникова, канд. тех. наук, ст. науч. співроб.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

УНІФІКАЦІЯ ПРОЦЕДУР ТА ОЦІНЮВАННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ І АСПІРАНТІВ ІНСТИТУТУ ЖУРНАЛІСТИКИ

Ідеться про уніфіковані вимоги до студентських письмових робіт, до документації, яка супроводжує навчання в аспірантурі, а також до оцінювання роботи аспірантів та їхніх кандидатських дисертацій.

Ключові слова: реферат, магістерська дисертація, кандидатська дисертація.

Використання формалізованих (стандартних) процедур у часто повторюваних (стандартних) ситуаціях значно спрощує і раціоналізує діяльність. Поняття стандартизації, формалізації і регламентації доволі близькі між собою.

Наукову роботу ВНЗ можна поділити на такі блоки:

- наукова і науково-методична робота викладачів (статті, монографії, посібники, доповіді на наукових конференціях);
- наукова робота студентів (реферати, магістерські роботи і частково бакалаврські, статті, доповіді на наукових конференціях);
- робота аспірантів і докторантів над написанням дисертацій;
- робота спеціалізованих рад з дисертаціями, що подаються до захисту;
- організація наукових конференцій (включно з опрацюванням поданих матеріалів).

Наукова робота студентів над реферативними оглядами передбачає вміння шукати і збирати інформацію на задану тему в первинних документах і створювати на їх основі реферативні огляди (вторинні документи). Студентський реферативний огляд має бути викладений у вигляді зв'язаного тексту.

Майбутнім фахівцям із соціальної комунікації доведеться створювати інформаційні релізи, підготовка яких потребує аналізу первинної інформації, її розподілу на основну та надлишкову, відкрити та конфіденційну, головну та периферійну.

Інформаційно-аналітична діяльність студента має свідчити про його вміння аналізувати та прогнозувати появу нових проблем, визначати тенденції їх розвитку. Для цього він має застосувати різні аналітичні методи опрацювання інформації: інформаційний аналіз, джерелознавчий, контент-аналіз тощо. Рефе-

ративні огляди як результат такої аналітичної діяльності мають бути інформаційною моделлю розглядуваної проблеми.

Реферат дає змогу перевірити, чи сформувалися у студентів магістратури вміння:

- формулювати цілі та завдання реферування;
  - аналізувати тексти-першоджерела, визначити їх проблематику й основну думку;
  - виокремлювати в них головну і другорядну інформацію;
  - оцінювати інформацію первинних текстів з точки зору її важливості для мети реферату;
  - зіставляти підходи різних авторів до проблеми й оцінювати їх;
  - відбирати і систематизувати потрібний матеріал;
  - визначити послідовність його викладу, скласти план тексту;
  - представляти інформацію первинних текстів у стислому вигляді, здійснюючи смислову й мовну компресію (згортання);
  - створювати на базі первинного новий вторинний текст згідно з усіма вимогами, що висуваються до зв'язного висловлювання;
  - створювати новий текст у певному стилі (науковому), типі мовлення (міркування) і мовній формі;
  - робити висновки з прочитаного, узагальнювати факти [1].
- Усі ці вміння є універсальними комунікативно-мовленнєвими вміннями, які є основою для структурування наукових текстів.

Аналіз студентських реферативних оглядів показує типові недоліки, характерні для більшості робіт:

1. Порушення жанрової визначеності реферату — підміна реферативного огляду конспектом. Студенти майже дослівно переписують великі уривки первинних текстів, не здійснюючи їх смислової й мовної переробку з огляду на мету свого реферативного огляду.

2. Інформаційна недостатність унаслідок поверхового знання фактичного матеріалу та/або малої кількості використаних першоджерел.

3. Інформаційна надмірність, тобто наявність у рефератах змістовних «шматків», які не відповідають темі. Інформаційна надмірність зумовлена невмінням виділяти головне у першоджерелі.

4. Невдале формулювання теми реферативного огляду, без чітко визначених меж. Студенти часто обирають або занадто широкі теми (наприклад, «Історичний портрет у публіцистиці»), або заздалегідь описові, які передбачають конспектування, а не пошук рішення поставленого завдання.

5. Мовленнєва надмірність унаслідок невміння використовувати економні лексичні та синтаксичні способи висловлення думки, тобто здійснювати мовне згортання тексту.

6. Надмірне вживання публіцистичних засобів: емоційно-оцінних слів, метафор, образних порівнянь, повторів тощо.

7. Незнання мовних кліше, характерних для наукового стилю, і невміле користування ними [2].

8. Недбалість в оформленні, низька культура цитування та інше.

У студентів Інституту журналістики варто розвивати навички аналітико-синтетичної обробки інформації, тобто осмислення, аналізу й критичного оцінювання змісту первинних документів для видобування з них потрібних відомостей. Проте мало з'ясувати і зрозуміти інформацію первинного документа (аналіз), треба вміти виокремлювати головне, стисло його формулювати в логічній послідовності (синтез). Уміння лаконічно узагальнювати інформацію, згортати її і стисло викладати набувається у процесі тренувань і досвіду.

Вимоги до магістерської дисертації. Магістерська дисертація (далі — МД) як випускна кваліфікаційна робота має засвідчити рівень знань, умінь і навичок особи, яка закінчує вищий навчальний заклад, її здатність використовувати набутий знання в практичній діяльності. Крім того, МД покликана показати наукові здібності студента, його спроможність організувати й провести самостійне наукове дослідження.

Студент має продемонструвати:

- навички роботи з науковою літературою, вміння зіставляти, аналізувати й оцінювати отриману інформацію;
- вміння виокремлювати проблемні питання і ставити завдання, розв'язання яких допоможе вирішити ці питання;
- можливість планувати й організувати наукове дослідження;
- навички використання відповідних методів для проведення дослідження й отримання достовірних результатів;
- вміння інтерпретувати результати емпіричних досліджень, аргументувати і відстоювати свої твердження;
- спроможність обґрунтовувати власні висновки і рекомендації;
- вміння чітко і грамотно викладати свої думки на письмі.

МД — це самостійна наукова робота, яка має бути виконана на належному теоретичному і практичному рівні. У дисертації студент повинен логічно, послідовно й аргументовано розкрити заявлену тему. Темою має бути конкретне питання, пов'язане з актуальними проблемами і тенденціями соціальних комунікацій.

Основні етапи і терміни виконання магістерської дисертації. Перелік основних етапів і термінів виконання наведено у табл. 1. Строк виконання етапів подано в днях до дати захисту МД.

Таблиця 1.
Етапи і строки виконання магістерської дисертації

Найменування етапу	Термін виконання, к-сть днів до захисту
Вибір теми і наукового керівника	320–300
Затвердження теми	300
Збирання матеріалу, виконання потрібних емпіричних досліджень, аналіз отриманих даних	300–100
Оформлення МД	100–50
Здавання МД на експертне оцінювання	50
Попередній захист і виправлення виявлених недоліків	40
Підготовка документів до захисту і передача їх на випускову кафедру	14
Захист МД	0
Вибір теми і наукового керівника	3

Вибір теми магістерської дисертації та порядок її затвердження. Кожна кафедра щороку розробляє і пропонує магістрантові орієнтовний перелік тем, пов'язаних зі своїм планом наукової роботи. Обрану тему магістрант повинен узгодити з науковим керівником.

Магістрант має право обрати тему, яка не входить до запропонованого кафедрою переліку. У такому разі він має подати на ім'я директора Інституту журналістики письмове обґрунтування (обсягом не більш ніж 1800 друкованих знаків) з доведенням актуальності і необхідності для інституту запропонованого дослідження. Обґрунтування має бути узгоджене з науковим керівником магістранта.

Обираючи тему МД, магістрант має враховувати:

- напрями наукової роботи інституту і кафедр;
- наявність у вільному доступі достатнього обсягу інформації, необхідної для написання МД;
- можливість особисто отримати фактичні дані з обраної теми;
- свої інтереси, зв'язок з подальшою професійною діяльністю тощо.

Розгляд обраних магістрантами тем та їх затвердження відбуваються на засіданні відповідної кафедри за рік до захисту. Кафедра має розглянути спроможність магістранта розкрити запропоновану ним тему на належному науковому рівні¹.

Після затвердження теми кафедрою магістрант подає на ім'я директора інституту заяву із зазначенням назви теми, наукового керівника і стислим анотуванням роботи. На заяві має бути письмова згода наукового керівника і його підпис.

Порядок взаємодії магістранта і наукового керівника. Науковий керівник:

- допомагає магістрантові вибрати тему МД і спланувати її виконання;
- рекомендує наукову літературу, яку магістрантові слід опрацювати;
- спільно з магістрантом обирає джерела фактичного матеріалу, що їх магістрант досліджуватиме;
- рекомендує, як грамотно поставити завдання та обрати адекватний метод отримання й аналізу даних;
- систематично контролює перебіг дослідження;
- консультує магістранта з питань, які спричиняють труднощі;
- оцінює якість МД у відгуку наукового керівника;
- бере участь у передзахисті роботи.

Магістрант:

¹ Наприклад, керівник (чи експерт) бачить, що для належного розкриття запропонованої теми необхідне проведення анкетного опитування великої кількості реципієнтів. А це вимагає значних організаційних, часових і фінансових витрат. Працівники кафедри разом з керівником і магістрантом мають оцінити: чи зможе здобувач забезпечити виконання цих робіт у відведений для написання МД час.

— періодично інформує наукового керівника про перебіг дослідження;

— негайно інформує наукового керівника про відхилення від затвердженого плану дослідження, про затримки у виконанні робіт, про раніше невідомі обставини, які спричиняють труднощі.

Науковий керівник не є ані співавтором магістранта, ані редактором МД. Поради і зауваження наукового керівника магістрант може приймати чи відхиляти. При цьому магістрант має пам'ятати, що за всі теоретичні, методологічні, стилістичні і под. помилки відповідає не керівник, а сам магістрант.

Процедура оперативного контролю виконання роботи. Іноді може виникнути потреба зупинити і переорієнтувати наукову роботу через нововиявлені обставини (раніше невідому інформацію).

Науковий керівник разом із магістрантом:

— аналізують виявлену нову інформацію;

— оцінюють вплив нових даних на розкриття обраної теми;

— визначають, що треба додатково зробити і чи можливо це зробити;

— оцінюють пропозиції магістранта і його подальші дії;

— ухвалюють рішення про продовження роботи, про коригування теми або про обрання іншої теми;

— у разі коригування теми чи обрання іншої теми науковий керівник ставить це до відома завідувача кафедри, а магістрант знову проходить процедуру затвердження теми.

Експертиза і попередній захист магістерської роботи.

На етапі попереднього захисту (передзахисту) призначені кафедрою експерти мають оцінити готовність магістерської роботи до захисту (за змістом і за оформленням). Оцінюється текст підготовленої наукової роботи.

Щоб отримати об'єктивну оцінку відповідності МД вимогам до змісту й оформлення, а також рівня її наукової досконалості, в Інституті журналістики проводиться експертиза тексту роботи. Експертів призначає директор інституту з професорсько-викладацького складу (з тієї кафедри, де виконується МД, або з іншої кафедри).

Для здійснення експертизи в Інституті журналістики розроблено формалізовані критерії оцінювання наукових робіт студентів, аспірантів і докторантів з урахуванням якості кожного елемента роботи, їх відповідності стандартним вимогам [3].

Стандартизована система оцінювання експертами наукових текстів дає змогу:

— отримати всебічну оцінку кожної роботи, раціонально зіставити різні роботи;

— досягти максимальної об'єктивності й аргументованості оцінок;

— істотно спростити роботу експертів.

Крім того, така система оцінювання дає змогу студентів/аспірантові заздалегідь ознайомитись із вимогами, що їх висувають до його наукової роботи і за якими її оцінюватимуть.

Формалізоване оцінювання може здійснюватись із застосуванням шкали бажаності Харрінгтона [4], модифікованої для оцінювання наукових текстів (табл. 2).

Таблиця 2.

Шкала бажаності Харрінгтона

Оцінка бажаності показника	Інтервал значень шкали бажаності
Висока	80–100
Середня	63–80
Задовільна	37–63
Недостатня	20–37
Незадовільна	0–20

Шкала бажаності належить до психофізіологічних шкал, призначених для встановлення відповідності між різними показниками (елементами), які характеризують певне явище (в

нашому випадку — текст наукової роботи), і психологічною (суб'єктивною) оцінкою експертом значення цих показників. Експерт оцінює кожний значущий елемент наукової роботи, керуючись власними знаннями і досвідом, і виставляє йому певну кількість балів.

У табл. 3 наведено запропоновану форму оцінювання магістерських робіт. В останньому стовпчику експерт виставляє свою оцінку в тому рядку, який, на його думку, найкраще характеризує оцінюваний елемент тексту. Оцінка експерта має бути в межах діапазону, наведеного у передостанньому стовпчику відповідного рядка. Тим самим експерт визначає окрему бажаність d_j . А потім розраховується загальна комплексна оцінка (D) як середнє арифметичне окремих оцінок d_j .

Інтервал, в який потрапляє отримана величина D, визначає рівень роботи загалом. Залежно від того, в яку ділянку шкали Харрінгтона потрапляє отримана величина узагальненої бажаності D, можна зробити висновок про те, як експерт оцінив рівень якості роботи (від «відмінно» до «неприйнятно»). Якщо комплексна оцінка D менше 37, то можна сказати, що робота незадовільна й її не можна приймати до захисту.

Маючи таку оцінку від кожного експерта, можна легко визначити середньоарифметичну оцінку всіх експертів, які аналізували цю конкретну роботу.

Результати експертизи оголошуються на попередньому захисті МД. Магістрант має право відповісти на зауваження і в разі потреби надати свої пояснення. За наслідками експертизи і передзахисту магістрант може внести відповідні корективи до тексту МД.

Якщо результат експертизи був негативний (рекомендація — не допускати до захисту), то після внесення магістрантом правок проводиться додатковий передзахист, де кафедра розглядає, чи належним чином усунуто недоліки.

Склад і зміст документів, необхідних для допуску магістерської роботи до захисту. Щоб бути допущеним до захисту, магістрант має надати секретареві випускової кафедри такі документи:

- 1) переплетену роботу з ілюстративним матеріалом;
- 2) відгук наукового керівника;
- 3) рецензію;
- 4) автореферат;
- 5) висновок завідувача кафедри про допуск до захисту.

Текст та ілюстрації. Текст МД має бути переплетений і мати тверду обкладинку. Разом із текстом подається ілюстративний матеріал, що його магістрант планує продемонструвати Державній атестаційній комісії під час захисту.

Ілюстративний матеріал є необхідним атрибутом наукової роботи. Його кількість і якість свідчать про кваліфікаційний рівень магістранта, значущість і науковий рівень проведених ним досліджень. Ілюстративний матеріал має відповідати темі дослідження і підтверджувати авторські висновки.

Оформлення ілюстративного матеріалу залежить від способу його виконання (плакати, слайди, інтернет-сайти, відео/аудіозаписи тощо). На захисті обов'язково має бути подана ілюстрація (плакат, слайд, комп'ютерне зображення тощо), на якій стисло наведено назву, мету, завдання, методи і висновки дослідження. Текст на ілюстрації має бути добре видно з відстані 5 метрів.

Після захисту МД комплект ілюстрацій треба здати секретареві Державної атестаційної комісії разом із текстом МД. Крім того, секретареві здають текст дисертації та електронні варіанти ілюстрацій, записані на USB-флеш-картах.

Відгук наукового керівника. Результати експертизи (чи повторної експертизи), а також витяг із протоколу засідання кафедри магістрант подає на розгляд науковому керівникові разом із закінченою і підписаною магістрантом МД. Науковий керівник розглядає документи і ставить свій підпис на титульній сторінці роботи.

Таблиця 3.
Форма експертного оцінювання магістерської дисертації

Показники	Характеристика показника	Діапазон оцінок
Уміння аналізувати та інтерпретувати факти	Порівняльний аналіз літературних джерел. Самостійно отримані нові дані. Аргументована інтерпретація отриманих даних, узагальнення. Доведення тверджень.	80–100
	Достатній аналіз літературних джерел. Самостійно отримані нові дані. Задовільна інтерпретація.	63–80
	Простий аналіз. Деяка кількість самостійно отриманих нових даних.	37–63
	Поверховий аналіз, опис окремих джерел. Практично немає власних досліджень.	20–37
	Реферативний огляд. Жодних власних емпіричних досліджень.	0–20
Володіння методологією наукових досліджень	Наявні теоретичні та емпіричні дослідження. Висновки і судження здебільшого обґрунтовані. Всі завдання виконано із застосуванням адекватних методів.	80–100
	Усі завдання виконано із застосуванням адекватних методів.	63–80
	Більшість завдань виконано із застосуванням адекватних методів.	37–63
	Більшість завдань розв'язуються неадекватними методами.	20–37
	Більшість завдань розв'язуються неадекватними методами. Замість доведення – загальні фрази і демагогія.	0–20
Міра розкриття теми	Усі завдання повністю виконано, мети досягнуто.	80–100
	Не всі завдання виконано повною мірою, але мети досягнуто.	63–80
	Не виконано кілька завдань. Мети досягнуто не повною мірою.	37–63
	Виконано менше половини завдань. Мети не досягнуто.	20–37
	Більшість завдань не виконано. Мети не досягнуто.	0–20
Відповідність роботи вимогам до складу, викладу та оформлення	Мету, завдання, методи, новизну і висновки викладено правильно. Структура роботи збалансована. Зміст розділів відповідає вимогам. Бібліографічний опис літератури відповідає стандарту.	80–100
	Те саме з незначними відхиленнями від вимог.	63–80
	Те саме із суттєвими відхиленнями від вимог.	37–63
	Невідповідність вимогам або відсутність одного чи кількох обов'язкових структурних елементів.	20–37
	Те саме, а також відсутність у висновках відповідей на кілька поставлених завдань (незавершеність дослідження).	0–20
Науковість стилю, грамотність	Науковий стиль викладу. Текст ретельно відредагований, вичитаний і не містить помилок.	80–100
	Те саме з незначними відхиленнями.	63–80
	Науковий стиль викладу. Текст недостатньо ретельно відредагований і не уважно вичитаний.	37–63
	Публіцистичний стиль викладу. Текст недостатньо ретельно відредагований і не уважно вичитаний.	20–37
	Публіцистичний стиль викладу. Текст не редагований і не вичитаний, містить чимало помилок.	0–20
Інтегрована оцінка (визначається як середнє арифметичне окремих оцінок)		

Отримавши і прочитавши готову МД, науковий керівник пише відгук, в якому має відобразити певні переваги і недоліки, якість дисертації, самостійність дослідження, дотримання/недотримання магістрантом графіка написання роботи, обґрунтовує доцільність/недоцільність подання дисертації до захисту, зазначає можливу оцінку.

Останнє речення відгуку має містити фразу про те, відповідає чи не відповідає робота вимогам, які висуваються до магістерських робіт, і якої оцінки, на думку керівника, ця робота заслуговує.

Рецензія. Завідувач кафедри разом із науковим керівником призначає рецензента. У рецензії має бути визначено актуальність теми, наскільки магістрант виконав поставлені завдання, відображено зміст розділів із зазначенням недоліків і позитивних моментів. Наостанок рецензент має охарактеризувати загальний рівень роботи й оцінити її (відмінно, добре, задовільно чи незадовільно).

Магістрант має надати оформлену рецензію на кафедру разом із підписаною МД та іншими документами не пізніше ніж за три дні до захисту.

Реферат. За результатами захисту кафедра готує і розміщує на сайті інституту збірник рефератів магістерських робіт кожного року випуску. У рефераті стисло відображаються основні результати проведених досліджень. Публікація рефератів дає змогу наступним магістрантам ознайомитися з тематикою робіт кафедри й уникнути дублювання тем.

Висновок завідувача кафедри про допуск до захисту.

Завідувач кафедри оформляє допуск магістранта до захисту.

Якщо завідувач кафедри, виходячи з відгуків експертів, керівника чи рецензентів, вважає, що магістранта не можна допускати до захисту, то це питання розглядається на засіданні кафедри у присутності наукового керівника і магістранта. Протокол засідання кафедри надається для затвердження директорові Інституту журналістики.

Результат захисту і повторний захист. Магістерська робота оцінюється як «відмінно», «добре», «задовільно» чи «незадовільно». Оцінюється зміст роботи, її оформлення, стиль викладу, грамотність, аргументованість доповіді магістранта на захисті, наявність і доцільність ілюстративного матеріалу.

Рішення про оцінку приймається на закритому засіданні ДАК відкритим голосуванням простою більшістю голосів. Результати захисту оголошуються в той самий день після оформлення протоколу засідання комісії. Магістерська робота після її захисту зберігається в інституті протягом п'яти років.

Якщо магістерська робота отримала на захисті оцінку «незадовільно», здобувач допускається до повторного захисту в наступній сесії ДАК протягом п'яти років, але не більше одного разу. При цьому комісія визначає, чи може здобувач подати до повторного захисту доопрацьовану МД на ту саму тему, чи повинен написати роботу за новою темою. У разі повторного незадовільного захисту здобувач позбавляється права на отримання диплома магістра. Йому видаються документи, пе-

редбачені для цього випадку Положенням про державну кваліфікаційну атестацію.

За результатами захисту магістерської роботи Державна атестаційна комісія ухвалює рішення про присвоєння магістрантові ступеня магістра за відповідною спеціальністю та про видачу державного диплома про магістерському вищу освіту.

Основні вимоги до структури й оформлення магістерської дисертації. Вимоги до структури й оформлення кваліфікаційних робіт базуються на «Основних вимогах до дисертацій та авторефератів дисертацій» [5], ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення» і наведених у стандарті Інституту журналістики «Загальних вимогах до наукових робіт студентів».

Процедура вступу до аспірантури. Вимоги до реферату. До аспірантури на конкурсній основі приймаються особи, які мають повну вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра або спеціаліста.

Зразки всіх звітних документів, які супроводжують діяльність аспіранта протягом всього терміну навчання в аспірантурі Київського національного університету, подано на сторінці <http://science.univ.kiev.ua/aspir/aspir.php?id=7>.

Вступаючи до аспірантури, треба серед інших документів надати список наукових праць або, якщо їх немає, науковий реферат з обраної наукової спеціальності².

Реферат рецензує передбачуваний науковий керівник³. Реферат мають прочитати провідні науковці — члени екзаменаційної комісії, які приймають вступний іспит з обраної наукової спеціальності. Оцінюється реферат за чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно». Отже, оцінки за реферат виставляють передбачуваний науковий керівник та члени екзаменаційної комісії. Кінцева оцінка за реферат вираховується як середня арифметична цих оцінок.

Далі наведено уніфіковані критерії оцінювання рефератів вступника до аспірантури.

Затвердження теми кандидатської дисертації. Згідно з вимогами ВАК України [5], кандидатська дисертація має бути завершеною роботою і містити науково обґрунтовані результати, які вирішують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для певної сфери знань. Оскільки дисертація є кваліфікаційною роботою, то вона повинна засвідчити спро-

1. Реферат оцінюють на «відмінно», якщо:

— є порівняльний аналіз основних наукових праць за темою майбутньої дисертації та аналітично оцінено стан досліджуваної проблеми; аргументовано сформульовано наукові положення, що будуть покладені в основу майбутньої дисертації;

— структуру реферату збалансовано, зміст розділів відповідає вимогам; переконливо обґрунтовано обраний напрям досліджень, мету і методи розв'язання завдань; наведено елементи новизни та практичної цінності передбачуваного дослідження;

— текст цілісний за змістом і логікою та написаний науковим стилем; виклад зрозумілий і лаконічний; формулювання тверджень аргументовані й точні; оформлення всіх структурних елементів відповідає вимогам; бібліографічний опис літератури відповідає чинному стандарту;

— текст ретельно відредагований, вичитаний і не містить орфографічних та стилістичних помилок; дотримано відповідності стилю викладу нормам української мови.

2. Реферат оцінюють «добре», якщо:

— проаналізовано достатню кількість наукових праць за темою дисертації, аналітично оцінено стан досліджуваної проблеми; подано власну точку зору на можливі варіанти її вирішення;

— структура реферату збалансована; зміст розділів відповідає вимогам; обґрунтовано мету, завдання і методи їх розв'язання;

— текст написаний науковим стилем; виклад зрозумілий; оформлення всіх структурних елементів відповідає вимогам; бібліографічний опис літератури відповідає чинному стандарту;

— текст відредагований і не містить орфографічних помилок; дотримано відповідності стилю викладу нормам української мови.

3. Реферат оцінюють «задовільно», якщо:

— описано достатню кількість наукових праць за темою майбутньої дисертації й автор намагається самостійно проаналізувати стан досліджуваної проблеми;

— зміст розділів відповідає вимогам; зазначено основний напрям дослідження, окреслено орієнтовні завдання; описано загальні методи проведення досліджень;

— стиль викладу не завжди науковий; виклад багатослівний, проте зрозуміло, що хотів сказати автор; оформлення всіх структурних елементів відповідає вимогам; бібліографічний опис літератури відповідає чинному стандарту;

— текст недостатньо відредагований; є певна кількість помилок.

4. Реферат оцінюють «незадовільно», якщо:

— описано зміст окремих наукових праць;

— зміст розділів не завжди відповідає вимогам; у рефераті немає всіх необхідних структурних елементів;

— публіцистичний стиль викладу; невіправдана багатослівність за відсутності наскрізної думки; оформлення не відповідає вимогам;

— текст погано вичитаний, містить чимало помилок.

можність дисертанта здійснювати самостійні наукові дослідження, показати глибокі теоретичні знання в цій науковій сфері, а також спеціальні знання вузької проблематики, яка розглядається в дисертації.

Кандидатська має забезпечити: 1) приріст наукової інформації, нове наукове знання; 2) можливість використання отриманих результатів у практичній діяльності; 3) можливість отримання комерційного ефекту від використання результатів (стосовно галузі соціальних комунікацій цей пункт є бажаним, але не обов'язковим); 4) можливість отримання соціального ефекту від використання результатів: покращення суспільної моралі, етики, поліпшення умов праці, розвиток культури і под. (бажано, але не обов'язково).

Як уже зазначалося, теми дисертацій повинні бути пов'язані з основними напрямками науково-дослідних робіт Інституту журналістики і кафедр або відповідати замовленню організації, яка сплачує за навчання аспіранта. Теми мають бути затверджені вченою радою Інституту журналістики для кожного аспіранта чи здобувача персонально, так само, як і призначення наукового керівника.

Аспірант не пізніше ніж за місяць з дня зарахування до аспірантури зобов'язаний винести на розгляд відповідної кафедри тему та план свого дисертаційного дослідження.

Після консультацій з науковим керівником аспірант подає обґрунтування теми дисертації на засідання кафедри. Ми наводимо стандартну для Інституту журналістики форму подання для затвердження теми наукового дослідження.

ПОДАННЯ

для затвердження теми наукового дослідження
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА
Інститут журналістики

Кафедра _____

Здобувач

Науковий керівник

Після розгляду на кафедрі і внесення змін у подання (за потреби) аспірант готує такі документи для затвердження теми на засіданні вченої ради Інституту журналістики:

№	Структура подання	Фактичні дані
1	ПІБ, телефон, e-mail	
2	ПІБ наукового керівника	
3	Тип наукового дослідження (кандидатська/докторська)	
4	Тема дисертаційного дослідження	

² Докладні рекомендації щодо складу, змісту й оформлення реферату можна знайти на сайті КНУ, на сторінці <http://science.univ.kiev.ua/aspir/aspir.php?id=7>, файл Rekomend_referat.doc.

³ Форма рецензії — у файлі A_protokol_vstup.doc на сторінці <http://science.univ.kiev.ua/aspir/aspir.php?id=7>.

5	Спеціальність, напрям дослідження згідно з паспортом спеціальності	
6	Мета дисертаційного дослідження. Завдання	
7	Об'єкт дослідження	
8	Методи дослідження	
9	Джерельна база (опис матеріалів дослідження)	
10	Сутність наукової проблеми з обов'язковою вказівкою на роботи, що стосуються обраної теми, прогноз новизни та значущості дослідження (не більш ніж 1800 знаків)	
11	Конкретизувати зв'язок із науковими темами кафедри та Інституту журналістики	

— витяг із протоколу засідання кафедри;
— подання;
— стисле, конкретне резюме аспіранта (див. далі);
— заяву наукового керівника про згоду на здійснення наукового керівництва роботою аспіранта з обраної теми та наукової спеціальності;
— витяг з наказу про зарахування до аспірантури або прикріплення як здобувача.

Резюме аспіранта

Особисті дані — ПІБ, дата народження, сімейний стан, адреса, телефон, e-mail	
Основна освіта — навчальні заклади у зворотному порядку, факультет, спеціальність за дипломом	
Додаткова освіта — тільки якщо вона стосується теми дисертації (курси, стажування, тренінги тощо)	
Досвід роботи — відомості про попередні місця роботи у зворотному порядку (назви організацій, дати вступу і звільнення, сфери діяльності організацій, займані посади)	
Публікації за темою дисертації — кількість друкованих праць та бібліографічний опис не більше трьох праць, які стосуються теми дисертації	
Додаткова інформація: знання іноземних мов, рівень володіння комп'ютером (обов'язково наведіть повний перелік програмних засобів, якими можете вільно користуватися), рівень володіння теле-радіотехнікою і под.	

Підпис
Дата

Здобувачі наукового ступеня, які працюють поза аспірантурою, додатково подають відомості про наявні наукові роботи за темою дослідження.

У разі невідповідності обраної теми дисертаційного дослідження науковій тематиці інституту аспірант має навести переконливі аргументи на користь необхідності проведення свого дослідження в Інституті журналістики. Якщо кафедра погодиться з аспірантом, то ці аргументи треба відобразити у витягу з протоколу засідання кафедри.

Якщо під час навчання в аспірантурі виникне потреба уточнити назву теми, то на засідання вченої ради інституту треба надати:

— план дисертаційного дослідження;
— витяг із протоколу засідання кафедри з клопотанням перед вченою радою уточнити тему;
— довідку про згоду наукового керівника з уточненням теми.

Якщо під час роботи над дисертацією виникне потреба у зміні наукового керівника, здобувач має подати на ім'я директора інституту:

— письмову згоду попереднього наукового керівника про зняття з себе керівництва роботою;

— мотивоване обґрунтування підстав зміни наукового керівника із зазначенням відомостей про нового керівника, узгоджене підписом завідувача кафедри;

— заяву нового наукового керівника про згоду на здійснення наукового керівництва роботою аспіранта з обраної теми та наукової спеціальності.

Усі зазначені документи зберігаються в особовій справі дисертанта.

Вчена рада Інституту журналістики розглядає надані документи й обговорює запропоновану тему дисертації за обов'язкової присутності аспіранта і наукового керівника. Неявка зазначених осіб без поважних причин є підставою для зняття питання з порядку денного. За результатами обговорення ухвалюється рішення про затвердження теми дисертаційного дослідження й призначення наукового керівника.

Якщо вчена рада інституту відмовляє у затвердженні теми або призначенні наукового керівника, аспірант має протягом місяця доопрацювати (або сформулювати нову) тему, повторно винести її на розгляд кафедри, а потім подати новий комплект документів на засідання вченої ради Інституту журналістики.

Вчена рада формує списки схвалених тем дисертаційних досліджень та надсилає їх до відділу аспірантури КНУ.

Щорічна атестація аспірантів. Процедура оперативного керування науковою роботою (поточне оцінювання) передбачає можливість зупинки і переорієнтації дослідження у будь-який момент у зв'язку з нововиявленими обставинами (раніше невідомою додатковою інформацією).

Науковий керівник разом з аспірантом:

— аналізують виявлену нову інформацію;
— оцінюють вплив нових даних на розкриття обраної теми;
— визначають, що треба додатково зробити і чи можливо це зробити;

— оцінюють пропозиції аспіранта і його подальші дії;

— ухвалюють рішення про продовження роботи, про коригування теми або про обрання іншої теми;

— у разі коригування теми чи обрання іншої теми науковий керівник ставить до відома завідувача кафедри і відділ аспірантури, а аспірант знову затверджує тему.

Наприкінці навчального року (в жовтні) аспіранти проходять атестацію. Для цього аспірантові потрібно:

— підготувати щорічний звіт (бланк звіту див. далі). Аспірант 3-го року навчання до щорічного звіту додає текст дисертації та автореферат;

— виступити на засіданні кафедри й оформити витяг із протоколу цього засідання;

— отримати письмову характеристику наукового керівника з оцінкою наукової діяльності аспіранта за минулий рік;

— заповнити індивідуальний план роботи на наступний рік і підписати його у наукового керівника.

Усі зазначені документи треба здати у відділ аспірантури до 1 листопада поточного року.

Експертиза дисертацій, що подаються до захисту. Усі дисертації, виконані аспірантами та здобувачами Інституту журналістики, які подаються до захисту, повинні пройти попередній захист на відповідних кафедрах.

Для представлення дисертації на кафедрі завідувач кафедри призначає двох експертів-рецензентів з числа співробітників кафедри — фахівців із наукового напрямку поданої роботи. У разі потреби до рецензування дисертаційної роботи можуть залучатися спеціалісти інших кафедр.

На етапі передзахисту призначені кафедрою рецензенти та інші учасники попереднього захисту мають оцінити готовність кандидатської роботи до захисту (за змістом і за оформленням).

Форма щорічного звіту аспіранта

Кафедра	
ПІБ аспіранта (докторанта), телефон, e-mail	
ПІБ наукового керівника	
За який рік навчання звітує	
Тема роботи	
Наукові праці, проаналізовані за звітний період (кількість, назви трьох основних)	
Мета роботи, кількість завдань	
Завдання роботи, виконані за звітний період	
Джерела фактологічних даних, опрацьовані протягом звітного періоду (кількість, назви)	
Методи збирання емпіричних даних, застосовані для виконання завдань	
Методи аналізу емпіричних даних, застосовані для виконання завдань	
Отримані результати	
Зв'язок отриманих результатів з: — науковою темою кафедри; — науковою темою інституту	
Участь у наукових конференціях за звітний період (назва, місто проведення, дата)	
Публікації за звітний період (назви статей, найменування журналів/збірників тощо)	
Інші види робіт, виконані за звітний період: — складання кандидатських іспитів; — читання лекцій, ведення практичних занять, надання консультацій; — інше	

Критерії атестації аспірантів

Аспірант, який закінчив **перший рік навчання** очної аспірантури, атестується, якщо:

- затверджено тему дисертації та наукового керівника;
- складено мінімум два кандидатських іспити;
- опубліковано статтю чи принаймні тези доповіді за темою дисертації;
- брав участь хоча б в одній науковій конференції;
- виконано мінімум 30 % обсягу дисертаційного дослідження (як правило, огляд наукової літератури за темою);
- брав участь у роботі кафедри (вів практичні заняття, консультації, відвідував засідання кафедри тощо).

Аспірант, який закінчив **другий рік навчання** очної аспірантури, атестується, якщо:

- здано всі кандидатські іспити;
- опубліковано статтю у фаховому журналі і тези доповіді за темою дисертації;
- брав участь хоча б в одній науковій конференції;
- виконано 70 % обсягу дисертаційного дослідження (як правило, написано перший і другий розділи та завершено експериментальну роботу);
- брав участь у роботі кафедри (відпрацював 100 годин педагогічної практики, зробив доповідь за результатами своєї роботи над дисертацією, відвідував засідання кафедри).

Аспірант, який закінчив **третій рік навчання** очної аспірантури, атестується, якщо:

- опубліковано за роки навчання в аспірантурі мінімум три статті у фахових журналах і кілька тез доповідей за темою дисертації;
- брав участь за роки навчання хоча б у трьох наукових конференціях;
- текст дисертації та автореферат готові на 100 % і подані до попереднього захисту;
- брав участь у роботі кафедри (відпрацював 100 годин педагогічної практики, зробив доповідь за результатами своєї роботи над дисертацією, відвідував засідання кафедри).

Відсутність чітких формалізованих критеріїв оцінювання наукових робіт аспірантів з урахуванням якості *кожного елемента роботи*, їх відповідності стандартним вимогам може призводити до:

- неповноти й необ'єктивності оцінок;
- неможливості раціонального зіставлення різних робіт;
- неготовності аспірантів до тих вимог, яким має відповідати їхня робота, невідчуття ними значущості цих вимог.

У цьому випадку можна використовувати розроблену стандартизовану систему оцінювання текстів наукових робіт, аналогічну описаній вище для оцінювання МД.

Під час оцінювання кандидатської дисертації виникає питання методичного плану: чи є окремі елементи — складові частини комплексної оцінки рівня наукової роботи — еквівалентними за своїм внеском у комплексну оцінку, чи треба вводити зважений коефіцієнт? І справді, вагомість глибини наукового опрацювання теми більша, ніж вагомість, скажімо, оформлення літератури чи недоліків викладу. Тому елементи кандидатської дисертації розбито на кілька таблиць:

- наукова вагомість отриманих результатів;
- практична значущість отриманих результатів;
- відповідність роботи стандартним вимогам до складу;
- відповідність роботи вимогам до викладу й оформлення.

При цьому вагомість окремих елементів у межах однієї таблиці (наприклад, наукового рівня) приблизно однакова. Частина ж практичного рівня та складу і оформлення, звісно, може вважатися меншою порівняно з науковим рівнем, який є пріоритетним. Тому введено ваговий коефіцієнт, поданий у назві кожної таблиці. Приміром, для найбільш вагомого наукового рівня він дорівнює 0,7, для оцінки відповідності вимогам до змісту обов'язкових структурних елементів — 0,2, а для практичної значущості і грамотності — по 0,5. Встановивши рейтингову позначку для кожної групи елементів, можна об'єднати всі оцінки в одну (інтегральну) за формулою:

$$D = 0,7 D_{\text{НВ}} + 0,2 D_{\text{СК}} + 0,05 D_{\text{ПР}} + 0,05 D_{\text{ОФ}}$$

Таке оцінювання дає змогу максимально об'єктивно визначити рівень наукової роботи з урахуванням якості всіх її елементів, використовуючи суб'єктивну оцінку експертом того чи того значення кожного елемента оцінювання.

За потреби рецензент, крім поелементного бального оцінювання, може окремо викласти зауваження і рекомендації до дисертації.

Таблиці експертного оцінювання рецензенти передають у письмовому вигляді на кафедру за три дні до засідання, на якому буде слухатися доповідь аспіранта. Аспірант може отримати дані експертних оцінювань для ознайомлення.

Інтегральна оцінка дисертації $D = 0,7 D_{\text{НВ}} + 0,2 D_{\text{СК}} + 0,05 D_{\text{ПР}} + 0,05 D_{\text{ОФ}} =$

Зауваження і рекомендації: _____

Висновок*: цю роботу для подання до захисту в спеціалізовану вчену раду

рекомендувати
не рекомендувати
Рецензент

_____ наук. ступінь, вчене звання, посада
ПІБ

_____ підпис

Дата

* Непотрібне закреслити

Шкала експертного оцінювання наукової вагомості (D_{NB}) кандидатської дисертації (ваговий коефіцієнт—0,7)

Показники	Характеристика показника	Бали	Оцінка експерта
Новизна отриманих результатів	Нові загальні закономірності, нові моделі процесів чи явищ, нові методи, способи, які дають змогу висунути принципово нову теорію (метод, технологію, продукцію тощо). Новизну описано відповідно до вимог.	80—100	
	Нові дані про предмет дослідження. Аргументовані узагальнення, аналіз зв'язків чинників. Новизну описано відповідно до вимог.	63—80	
	Нові дані щодо предмета дослідження. Деякі пункти новизни описано неналежним чином. Поширення відомих принципів на нові об'єкти, опис окремих чинників. Новизну описано неналежним чином.	37—63 20—37	
	Реферативний огляд. Новизни практично немає.	0—20	
Глибина наукового опрацювання	Порівняльний аналіз наукових джерел, визначення взаємозв'язків досліджуваних явищ. Аргументоване доведення тверджень, перевірка власних гіпотез на великому обсязі емпіричних даних.	80—100	
	Компетентний теоретичний аналіз, перевірка гіпотез на невеликому обсязі емпіричних досліджень.	63—80	
	Простий аналіз, не всі гіпотези перевірені теоретично чи емпірично.	37—63	
	Слабка аналітика, гіпотези перевірено непереконливо.	20—37	
	Немає ні аналітики, ні емпіричних досліджень. Гіпотези ніяк не перевірено.	0—20	
Доказовість суджень і висновків	Усі завдання виконано із застосуванням адекватних методів. Усі судження базуються на ґрунтовній науковій базі: теоретичні побудови несуперечливі, враховують дані інших науковців і/або дані власних емпіричних досліджень. Усі висновки підтверджені. Наведено інформацію, потрібну і достатню для розуміння та відтворення емпіричних досліджень, описаних у роботі.	80—100	
	Наявні теоретичні та емпіричні дослідження. Усі завдання виконано із застосуванням адекватних методів. Висновки і судження в переважній більшості обґрунтовані. Замало даних, необхідних і достатніх для розуміння та відтворення емпіричних досліджень, описаних у роботі.	63—80	
	Більшість завдань виконано із застосуванням адекватних методів. Наявні судження без наведення належних теоретичних чи емпіричних аргументів. Бракує даних, необхідних і достатніх для розуміння і відтворення емпіричних досліджень, описаних у роботі.	37—63	
	Обґрунтування більшості суджень сумнівне: замало аналізу даних інших науковців, бракує аргументів на підтвердження зроблених висновків. Обмаль даних, потрібних і достатніх для розуміння та відтворення емпіричних досліджень, описаних у роботі.	20—37	
	Більшість завдань розв'язуються неадекватними методами. Більшість суджень і висновків сумнівні. Замість аргументів — загальні фрази і демагогія.	0—20	
Міра розкриття теми	Усі завдання повністю виконано, мети досягнуто.	80—100	
	Не кожне завдання виконане повною мірою, але мети досягнуто.	63—80	
	Не виконано кілька завдань. Мети досягнуто не повною мірою.	37—63	
	Виконано менше половини завдань. Мети не досягнуто.	20—37	
	Більшість завдань не виконано. Мети не досягнуто.	0—20	
Середньоарифметична оцінка наукової вагомості (D_{NB}) =			

Шкала експертного оцінювання відповідності вимогам до змісту основних складників ($D_{СК}$) кандидатської дисертації (ваговий коефіцієнт—0,2)

Показник	Характеристика показника	Бали	Оцінка експерта
Обов'язкові структурні елементи	Мету, завдання, методи, новизну і висновки викладено правильно. Структура роботи збалансована. Зміст розділів відповідає вимогам. Дослідження логічне, несуперечливе, цілісне і завершене.	80—100	
	Те саме з незначними відхиленнями від вимог.	63—80	
	Те саме із суттєвими відхиленнями від вимог.	37—63	
	Невідповідність вимогам або відсутність одного чи кількох обов'язкових структурних елементів.	20—37	
	Те саме, а також відсутність у висновках відповідей на кілька поставлених завдань (незавершеність дослідження).	0—20	
Середньоарифметична оцінка відповідності вимогам до змісту основних складників ($D_{СК}$) =			

**Шкала експертного оцінювання практичної значущості ($D_{\text{пр}}$) результатів
кандидатської дисертації (ваговий коефіцієнт—0,05)**

Показник	Характеристика показника	Бали	Оцінка експерта
Перспектива використання результатів	Результати можна використати для створення нового наукового напрямку або нової технології	80–100	
	Результати можна застосовувати в інших наукових напрямках і/або для освітніх цілей	63–80	
	Результати можна використати як рекомендації та пропозиції	37–63	
	Результати можна взяти до уваги, але навряд чи десь їх застосувати	20–37	
	Робота не має перспектив використання	0–20	
Середньоарифметична оцінка практичної значущості ($D_{\text{пр}}$) результатів =			

**Шкала експертного оцінювання відповідності вимогам до викладу та оформлення ($D_{\text{оф}}$)
кандидатської дисертації (ваговий коефіцієнт—0,05)**

Показник	Характеристика показника	Бали	Оцінка експерта
Науковість стилю, грамотність	Науковий стиль викладу. Володіння поняттєвим апаратом (використання спеціалізованої термінології). Текст ретельно відредагований, вичитаний і не містить помилок. Бібліографічний опис літератури відповідає стандарту.	80–100	
	Те саме з незначними відхиленнями	63–80	
	Науковий стиль викладу. Текст недостатньо ретельно відредагований і погано вичитаний.	37–63	
	Публіцистичний стиль викладу. Текст недостатньо ретельно відредагований і погано вичитаний.	20–37	
	Публіцистичний стиль викладу. Текст не редагований і не вичитаний, містить багато помилок.	0–20	
Середньоарифметична оцінка відповідності вимогам до викладу й оформлення ($D_{\text{оф}}$) =			

Попередній захист. Порядок підготовки та подання документів аспірантами на засідання кафедри, на якому відбувається попередній захист, докладно описано на сайті університету. Там само подано зразок оформлення протоколу засідання кафедри, на якому розглядалася дисертація.

Про засідання кафедри і порядок денний члени кафедри й аспірант мають бути повідомлені за тиждень. Якщо керівником дисертаційної роботи є завідувач кафедри, то головуючим на засіданні кафедри, присвяченому попередньому захистові, повинен бути один із членів кафедри, як правило, доктор наук.

Засідання кафедри, присвячене попередньому захистові дисертації, вважається правомірним, якщо на ньому присутні не менше двох третин наукових та науково-педагогічних працівників кафедри, зокрема не менше 3–5 фахівців із цієї спеціальності з науковими ступенями.

На засіданні кафедри заслуховується доповідь здобувача та його відповіді на запитання учасників обговорення. З науковою характеристикою здобувача виступає його науковий керівник. Після цього надається слово експертам-рецензентам, які, спираючись на свої бланки експертизи, звертають увагу аспіранта на ті елементи змісту й оформлення дисертації, що потребують вдосконалення. Здобувач повинен відповісти на всі зауваження рецензентів.

В обговоренні беруть участь усі присутні працівники кафедри, а також запрошені на засідання фахівці з інших кафедр або установ. Головуючий формулює пункти проекту висновку кафедри, де не просто перераховуються подані нижче пункти, а стисло і конкретно наводяться аргументи на підтвердження:

- актуальності теми дисертації для інституту, науки, країни тощо;
- зв'язку з напрямками наукової роботи кафедри та/чи інституту (із зазначенням, якому пункту робочого плану якої наукової програми відповідає ця дисертація);
- особистого внеску аспіранта в отримання наукових результатів;
- доказовості отриманих результатів (достатня емпірична база, відповідні методи отримання й обробки даних тощо);
- значущості запропонованих рішень, висновків і рекомендацій (достатнє теоретичне обґрунтування, несуперечливість з результатами досліджень інших авторів, підтвердження результатами впровадження тощо).

— новизни отриманих результатів (чим відрізняються від відомих раніше).

Крім того, у протоколі засідання кафедри слід зазначити: — відповідність дисертації спеціальності, за якою вона подана до захисту;

— сфери, в яких можуть бути застосовані отримані результати;

— рівень досконалості структури дисертації, її мови та стилю викладу.

Кафедра рекомендує дисертацію для подання до захисту, якщо в процесі обговорення до роботи не було принципових зауважень, що стосуються концептуальної суті дослідження, або такі зауваження були аргументовано спростовані автором під час дискусії. Кафедра може рекомендувати дисертацію до захисту за умови внесення автором поправок, які слід перерахувати у висновку. Якщо аспірантові треба усунути стилістичні чи граматичні недоліки, то після внесення правок аспірант в робочому порядку інформує про це завідувача кафедри і наукового керівника.

Якщо, на думку кафедри, виправлення потребує концептуальна сутність, загальна структура роботи чи якісь інші принципові моменти, то кафедра може рекомендувати повторно заслухати аспіранта на черговому засіданні через певний термін. У цьому випадку в протоколі мають бути наведені обґрунтовані причини відтермінування надання дисертації рекомендації до захисту. Аспірант має право подавати дисертацію у спеціалізовану раду, незважаючи на негативний висновок кафедри і не вносячи концептуальних правок у свою роботу.

Висновок кафедри приймається відкритим голосуванням простої більшості голосів усіх присутніх на засіданні наукових та науково-педагогічних працівників кафедри.

Прийняття спеціалізованою вченою радою дисертації до захисту. Порядок подання документів аспірантами до спеціалізованої вченої ради докладно описано на сайті університету. Там само наведено перелік документів, які необхідно подати до спеціалізованої ради разом із текстом дисертації.

Спеціалізована вчена рада призначає трьох експертів — фахівців зі спеціальності для аналізу дисертації. На етапі підготовки до захисту кандидатської роботи експерти, призначені спеціалізованою радою, оцінюють відповідність наукового рівня кандидатської дисертації і відповідність тематичного напрямку дисертації науковій спеціалізації ради.

На підставі висновку експертної комісії, який оголошується на засіданні спеціалізованої вченої ради, дисертаційна робота приймається до захисту простою більшістю голосів. Після цього забороняється вносити будь-які зміни в текст дисертації.

Отже, розроблено й обґрунтовано процедурну схему інтегральної діагностики якості виконання письмових наукових робіт. В інтегральній кількісній оцінці враховано всі відомі істотні якісні показники наукової підготовки, які є необхідними і достатніми для всебічного оцінювання.

Забезпечується єдиний підхід і об'єктивізація оцінювання письмових наукових робіт, виключається випадковість в оцінюванні ступеня наукової досконалості. При цьому і оцінювач, і оцінюваний чітко уявляють критерії оцінювання. Розглянувши заповнені експертом таблиці, оцінюваний може наочно визначити переваги і недоліки своєї наукової роботи, а отже, провести необхідну корекцію.

На наш погляд, цей підхід є істотним внеском у розвиток освітньої кваліметрії.

Список рекомендованих джерел:

1. Константинова Л. А. Лингводидактическая модель обучения студентов-нефилологов письменным формам научной коммуникации : моногр. / Л. А. Константинова. — Тула : Тульский гос. ун-т, 2003. — 173 с.
2. Непийвода Н. Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) / Н. Ф. Непийвода — К. : Міжнародна фінансова агенція, 1997. — 303 с.
3. Корнєєв В. М., Скотникова Т. В. Експертне оцінювання письмових наукових робіт // Світові стандарти сучасної журналістики : збірник наукових праць / МОН України, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького; Інститут медіа Права; Могиллянська школа журналістики НАУКМА ; відп. ред. Т. Г. Бондаренко, С. М. Квіт. — Черкаси : видав. Чабаненко Ю., 2010. — 580 с. — С. 33–40.
4. Харрингтон Дж. Оптимизация бизнес-процессов : документирование, анализ, управление, оптимизация / Д. Харрингтон [и др.]. — С.Пб. : Азбука, 2002. — 328 с.
5. Основні вимоги до дисертацій та авторефератів дисертацій // Бюлетень ВАК України. — 2007. — № 6. — С. 9–17.

Надійшла до редколегії 10. 04. 11

Korneyev V., associate professor, PhD candidate, **Skotnykova T.**, senior research fellow, Cand. Tech. Sci., Taras Shevchenko National University of Kyiv

Unification of procedures and evaluation of students' and graduate students' scientific works at the Institute of Journalism

The article refers to the unified requirements for the students' written works, the documentation which accompanies the post-graduate studying and for evaluation of graduate students' work and their PhD thesis.

Keywords: abstract, master's thesis, PhD thesis.

Корнєєв В., канд. філол. наук, доц., **Скотникова Т.**, канд. тех. наук, ст. науч. сотруд., КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

Унификация процедур и оценки научной работы студентов и аспирантов Института журналистики

Речь идет об унифицированных требованиях к студенческим письменным работам, к документации, которая сопровождает обучение в аспирантуре, а также к оцениванию работы аспирантов и их кандидатских диссертаций.

Ключевые слова: реферат, магистерская диссертация, кандидатская диссертация.

УДК 378: [007+006.015.2]

В. Корнєєв, канд. філол. наук, доц.,
Т. Скотникова, канд. тех. наук, ст. науч. співроб.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ КОНФЕРЕНЦІЙ В ІНСТИТУТІ ЖУРНАЛІСТИКИ

Наведено підходи до уніфікації організації наукових конференцій в Інституті журналістики.

Ключові слова: заявка, робота секцій, аналіз надісланих матеріалів.

У цьому напрямі роботи над стандартизацією наукової діяльності вищого навчального закладу ми намагалися визначити, за якими правилами має відбуватися подання заявок на конференцію, проведення секційних засідань, написання матеріалів для публікації та їх експертне оцінювання, щоб робота всіх задіяних учасників була для них не дуже обтяжливою і водночас оптимальною.

Стандартизація/формалізація має бути адекватною меті діяльності (в нашому випадку — високій якості організації конференції та високій якості наукового продукту конференції — текстів статей). Тому тут треба дотримуватися міри, щоб формалізація не стала гальмівним чинником¹.

Для цього слід визначити об'єкти, яких стосується стандартизація, сформулювати її мету й періодично перевіряти, чи сприяють заходи стандартизації досягненню цієї мети. Якщо стандартизація дає змогу досягти поставленої мети, її можна вважати адекватною меті, а впроваджені заходи стандартизації — якісними.

Заповніть таблицю та перешліть на нашу адресу.

Назва файлу вашої заявки має бути набрана латиницею. Структура назви повинна містити ваше прізвище і слово «заявка», поєднані нижнім підкресленням. Наприклад, Petrenko_zaiavka.doc.

ЗАЯВКА

на участь у науковій конференції Інституту журналістики

ПІБ	Назва доповіді (статті)	Назва секції	Науковий ступінь, вчене звання	Місце роботи, посада	Контактна інформація (адреси, телефони)	E-mail

¹ Міра формалізації в освіті особливо важлива. Тут треба знаходити оптимальний баланс між стандартизацією та інновацією, щоб не зашкодити індивідуальності науковця, викладача й студента і не пригнітити формалізацією нові ідеї.

Структура назви файлу зі статтею, яку ви надішлете для публікації, має бути побудована аналогічно: Petrenko_statia.doc. Учасники, які не мають наукового ступеня, повинні надіслати рецензію наукового керівника (у форматі PDF). Назва файлу рецензії теж має містити прізвище автора статті: Petrenko_recenzia.pdf.

ФОРМА ЗВІТУ СЕКРЕТАРЯ СЕКЦІЇ

ПІБ доповідача	Назва доповіді	Запитання/відповіді

Засідання секції № _____ міжнародної наукової конференції «*Журналістика 2010: методологія досліджень у галузі соціальних комунікацій*» відбувалося в ауд. _____

До програми конференції було подано _____ доповідей у секцію № _____, реально були присутні _____ учасників, з них співробітників (викладачів, аспірантів) Інституту журналістики _____, представників інших навчальних закладів _____, закордонних учасників _____.

Коротка характеристика дискусії (вказується прізвище учасника та кількість питань, які йому були поставлені).

Підсумок дискусії: наводяться найцікавіші проблеми та найважливіші висновки.

Модератор секції

(підпис)

Секретар

(підпис)

Розглянемо з цих позицій *стандартизацію організації наукової конференції*. Об'єкт стандартизації — документообіг між організаторами (організаційним комітетом, модераторами та секретарями секцій, науковими експертами, допоміжним персоналом) і делегатами конференції. Формалізація стосується ситуацій, які спричиняють появу тих чи тих електронних документів і потребу обміну ними між учасниками подій. Приклади таких ситуацій — це розсилання інформаційного листа-запрошення, заявка від делегата на участь у конференції, подання ним статті для публікації, інформування про додаткові заходи, які можуть проводитися під час конференції (майстер-класи, тренінги, презентації тощо), експертне оцінювання поданих статей, інформування делегатів щодо необхідності доопрацювання ними статей, розробка програми конференції, реєстрація делегатів, облік і контроль під час роботи секцій, підбиття підсумків конференції, підготовка й передача матеріалів до публікації, підготовка до наступної конференції.

Далі наведено як приклади:

— стандартну заявку на участь у конференції (спрощує облік і дає змогу оперативно інформувати учасників про ті чи ті заходи);

— заявку на організацію тренінгів (ураховує потреби в часі, аудиторіях та обладнанні);

— звіт про роботу секцій (пришвидшує підготовку висновків і рекомендацій конференції, визначає найцікавіші проблеми для формування тематики наступних конференцій).

Отже, стандартизація як формалізація вимагає від розробника чіткого визначення об'єкта стандартизації та її мети, тобто відповіді на запитання: для чого створюється стандарт? У нашому випадку мета — полегшувати організацію заходу, а не створювати незручності для учасників. Досвід запропонованих підходів показав, що розроблені стандарти є адекватними поставленій меті.

Стандартизація експертного оцінювання матеріалів наукової конференції. Як відомо, об'єктивне оцінювання сприяє підвищенню в оцінюваного мотивації до справи, а суб'єктивне — спричиняє негативні наслідки. Тому оцінювання варто якомога більше формалізувати.

Проблема оцінювання доволі широка. Щодо оцінювання знань у системі вищої освіти, то тут можна виокремити такі аспекти:

- зрозумілі й адекватні вимоги до знань, умінь та навичок;
- загальноприйняті (конвенційні) критерії, котрі віддзеркалюють рівень знань, умінь і навичок;
- кількісні та якісні методи оцінювання;
- форми оцінювання;
- функція оцінки (зокрема психологічний вплив на оцінюваного);
- зменшення суб'єктивізму оцінювача (рівень кваліфікації, схильність до традиційності чи новітніх віянь, особистісні риси, психоемоційні чинники).

Ці підходи варто застосовувати і для вузчої проблеми — оцінювання якості наукових статей, поданих до публікації у фахових виданнях.

Мета цього підходу — створення коректної формалізованої схеми діагностики якості наукових статей (зокрема тих, що подаються до друку як матеріали наукових конференцій) задля оптимізації та полегшення роботи експертів-рецензентів, спрощення доведення зауваг до авторів.

Наукова новизна такого підходу:

- формалізовано рецензування (експертизу) наукових статей як одного з неодмінних етапів роботи редакцій фахових журналів;
- створено процедурну схему аналізу дотримання автором істотних та формальних вимог до наукової публікації;
- ураховано всі діючі на цей час вимоги до наукових публікацій;
- забезпечено єдиний уніфікований підхід і чіткі критерії оцінювання, що унеможлиблює випадковість і суб'єктивність у визначенні якості текстів;

— матеріали експертизи зберігаються в електронній базі даних. Їх завжди можна використати для діахронічного аналізу рівня публікацій, що надходять на певну традиційну конференцію з року в рік, а також для аналізу змін у тематиці чи якості публікацій певного автора.

Наявний досвід аналізу 74-х статей, поданих для публікації за результатами конференції «Журналістика 2009: освітні та наукові проблеми в галузі соціальних комунікацій», засвідчив, що незважаючи на попередню поінформованість авторів про вимоги до текстів, не всі статті відповідно оформлені чи мають прийнятний науковий рівень [1].

Оцінюючи наукові публікації, редколегія фахових журналів звертає увагу на наявність необхідних елементів та на відповідність змісту й оформлення вимогам. Насамперед наукова стаття повинна демонструвати результат теоретичного чи експериментального дослідження. Крім того, вона має містити певні структурні елементи:

- стислий опис стану проблеми з аналізом останніх публікацій, присвячених цій проблемі, та визначення невирішеного питання, що його автор збирається дослідити у своїй статті;
- формулювання мети статті — постановка завдання;
- обґрунтування методів, застосованих у дослідженні, та опис джерел дослідження;
- виклад основного матеріалу дослідження з інтерпретацією отриманих наукових результатів;
- висновки;
- список літератури, на яку даються посилання в тексті статті.

До обов'язкових елементів апарату наукової статті належать відомості про авторів, назва (заголовок), підзаголовкові дані, індекс УДК, анотації з ключовими словами.

Назва статті для читача є пошуковим маркером змісту, тому редакторам треба враховувати її сигнальну та інформативну функції. Досвід свідчить, що іноді назва не адекватна змістові: або розширює, або звужує обсяг наведеної в статті інформації. Попередньо (до прочитання тексту) про міру адек-

ватності назви змістові можна судити за наявністю в назві ключових слів, наведених після анотації. Адже ключові слова за задумом є значущими, тими, що несуть основне смислове навантаження (звісно, якщо автор їх обирає свідомо та обдуманно, а не «зі стелі»).

Іноді заголовок статті супроводжується підзаголовковими даними, які мають на меті уточнити, конкретизувати назву. Тут основна вимога — лаконічність.

Анотація має стисло характеризувати предмет, мету, зміст публікації та отримані результати.

Список літератури, яку згадує автор у тексті, має подаватися за алфавітом або у порядку згадування. Це визначає редколегія журналу.

У межах цієї роботи створено стандартну пам'ятку для автора, яку Інститут журналістики розсилає разом з оголошенням про конференцію (табл. 1).

бути: а) суперечливий експертний висновок; б) дискусійність положень, викладених у статті; в) заява першого експерта про його недостатню компетентність щодо питань, розглянутих у цій статті.

Статті авторів, які не мають наукового ступеня, а також статті кандидатів наук неодмінно підлягають експертизі. Статті докторів наук, членів редколегії фахових журналів підлягають експертизі лише у випадку суперечливого змісту чи занадто нестримного стилю викладу.

Результати експертизи доводять до відома автора електронним листом із виявленими експертом зауваженнями (недоліками) та побажаннями (напрямами переробки). Ім'я експертів авторів не повідомляють.

Ми прагнули розробити прості та продумані стандарти, які прихильно (чи хоча б нейтрально) сприймалися б працівниками гуманітаріями, що не звикли до обмежень формалізації. Для цього

Таблиця 1.

Стандартизовані вимоги до статті

Елемент структури статті	Опис
Надзаголовкові дані	Індекс УДК Відомості про автора, а саме: — повне ім'я і науковий ступінь кожного автора, а також назва організації, де він працює; — поштова адреса кожного автора, номер телефону й адреса електронної пошти.
Заголовок	Назва статті, яка узагальнено, у стислій формі відображає зміст цієї статті.
Анотація (абстракт)	Стислий зміст статті (максимум 250 слів) українською, російською та англійською мовами. Обґрунтування проведення дослідження. Методи. Результати. 5–7 ключових слів.
Структура тексту	Зміст статті, як правило, містить: — <i>вступ</i> ; — <i>методи</i> ; — <i>результати</i> ; — <i>аналіз результатів</i> ; — <i>висновки</i> ; — <i>список використаної літератури</i> .
<i>Вступ</i>	Стан досліджуваної проблеми. Передумови для проведення дослідження. Мета дослідження. Завдання дослідження.
<i>Методи</i>	Опис методів проведених досліджень і методів обробки отриманих даних.
<i>Результати</i>	Опис процесу досліджень. Подання результатів (текст, формули, таблиці, графіки, ілюстрації). Великі тексти варто ділити на підрозділи, яким давати відповідні підзаголовки.
<i>Аналіз результатів</i>	Інтерпретація результатів дослідження, порівняння з результатами аналогічних досліджень інших авторів.
<i>Висновки</i>	Чи досягнуто поставленої мети? Відповіді на завдання. Подальші перспективи.
Таблиці та ілюстрації	Таблиці, рисунки і под. повинні бути послідовно пронумеровані. Кожна таблиця чи рисунок обов'язково мають бути описані в тексті.
<i>Література</i>	У тексті можна цитувати лише опубліковані роботи. У бібліографії доцільно наводити 3–20 джерел. Літературні джерела у списку розташовувати відповідно до згадування в тексті. Бібліографічний опис — лише за чинним стандартом.

Після отримання від авторів матеріалів для публікації постає питання оцінювання надісланих текстів. Звісно, будь-яке оцінювання суб'єктивне і залежить від інтелектуального потенціалу, наукових (і не лише) смаків оцінювача, стану емоційної сфери редактора чи експерта.

Доцільно було створити шаблон для експертного оцінювання статей. Шаблон (template) — готова форма, яка містить стандартний текст і простір для заповнення зі стандартною інформацією (поясненнями). Шаблони заощаджують час та уможливають подання інформації в стандартизованій формі, яку легко сприймати [2]. Розроблену уніфіковану форму експертизи статті наведено у табл. 2.

Експертне оцінювання здійснюють члени редколегії фахового журналу та члени оргкомітету конференції (доктори і кандидати наук). Наукових керівників не залучають до оцінювання статей своїх студентів/аспірантів.

За потреби можна віддати статтю на повторний аналіз іншому експертові. Підставами для повторної експертизи можуть

стандарти мають бути осмисленими, вони повинні спрощувати (а не ускладнювати) роботу професорсько-викладацького складу.

А студенти/аспіранти (автори) мають відчувати, що стандартизована експертиза об'єктивно оцінює якість змісту й оформлення їхніх робіт, а крім того, допомагає їм підвищити науковий рівень текстів.

Наприклад, формалізуючи оцінювання наукового рівня магістерських робіт і дисертацій, ми свідомо доводимо до авторів, які параметри сподіваних результатів та якими балами оцінюватимуться у кожному елементі контролю якості наукової роботи [3].

Таке інформування сприятиме тому, що й оцінювачі, й оцінювані однозначно зрозуміють справжню мету подібних експертиз, спокійно до них ставитимуться і за потреби допоможуть керівництву виявити приховані недоліки стандартів. Правильно розроблений стандарт чітко орієнтує працівників і студентів на те, чого від них чекають, тим самим створюючи відповідну мотивацію. При цьому наміри закладаються нами не захмарні, а цілком реальні та досяжні.

Таблиця 2.
Форма експертного оцінювання статті

АВТОР НАЗВА		
Елемент структури	АНАЛІЗ	Оцінка + або –
Індекс УДК	Є / немає Відповідає / не відповідає змісту статті	
Заголовок	Назва статті відображає / не відображає її зміст	
Підзаголовкові дані	ПІБ, науковий ступінь, посада, місце роботи	
Анотації	Українська російська англійська ключові слова	
Структура тексту (зміст)	1. Вступ. Стан досліджуваного питання. 2. Мета. 3. Джерела: назви досліджених ЗМІ, агентств, телеканалів і под. 4. Методи дослідження й обробки отриманих даних. 5. Опис дослідження, отримані результати, їх інтерпретація, порівняння з результатами аналогічних досліджень інших авторів. 6. Висновки. 7. Список цитованої літератури: – у порядку згадування; – за алфавітом; – за старим стандартом; – за чинним стандартом	
Оцінка наукового рівня статті		
Заявлена в назві тема	Розкрита / нерозкрита	
Заявленої мети	Досягнуто / не досягнуто	
Рівень доказовості тверджень	Прийнятний / неприйнятний	
Мовностильових норм	Дотримано / не дотримано	
РЕКОМЕНДУЮ	Публікувати Доопрацювати й відредагувати Суттєво переробити. Потім провести повторну експертизу Не публікувати (не підлягає виправленню)	
Зауваження та побажання		

Ми не прагнемо надмірно стандартизувати й контролювати наукову діяльність інституту, щоб контроль не відбирав багато часу, відведеного на саму наукову діяльність. Більше того, ми пропонуємо керівництву Інституту журналістики винагороджувати за дотримання стандартів.

Для ситуації, описаній у цій статті, ми пропонуємо таку винагороду: автор, до чітких статей експерти не висловили жодного зауваження, сплачуватиме за публікацію вдвічі менше, ніж той, кому статтю відправлено на переробку чи доопрацювання. Таким чином, ми встановимо чіткий взаємозв'язок між результативністю і винагородою. А це, відповідно до теорії сподівання, сприятиме самовіддачі людини та підвищенню результативності її роботи [4].

Створений в Інституті журналістики стандарт можна рекомендувати редакціям наукових журналів, які практикують експертне оцінювання матеріалів, що надходять для публікації. Найбільше це стане в нагоді організаторам наукових конфе-

ренцій, які практично одночасно отримують для публікації десятки чи навіть сотні статей учасників.

Список рекомендованих джерел:

1. Корнєєв В. Аналіз матеріалів конференції «Журналістика 2009: освітні та наукові проблеми в галузі соціальних комунікацій» / Корнєєв В., Скотникова Т. // Стиль і текст. — 2009. — № 10. — С. 233–236.
2. Глоссарий к процессу управления проектами [Електронний ресурс]. — URL : <http://tenstep.com.ua/open/miscpages/94.3Glossary.htm>.
3. Корнєєв В. М. Експертне оцінювання письмових наукових робіт / В. Корнєєв, Т. Скотникова // Світові стандарти сучасної журналістики : збірник наукових праць / МОН України, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького; Інститут медіа-права; Могилянська школа журналістики НАУКМА; відп. ред. Т. Г. Бондаренко, С. М. Квіт. — Черкаси: видав. Чабаненко Ю., 2010. — С. 33–40.
4. Мескон М. Основы менеджмента / Мескон Майкл, Альберт Майкл, Хедоури Франклин; пер. с англ. Л. И. Евенко. — М.: Дело, 1999. — 800 с.

Надійшла до редколегії 10. 04. 11

Korneyev V., associate professor, PhD candidate, **Skotnykova T.**, senior research fellow, Cand. Tech. Sci., Taras Shevchenko National University of Kyiv

Organization of scientific conferences at the Institute of Journalism.

The article describes the approaches on unification of organization of scientific conferences at the Institute of Journalism.

Keywords: application, work of sections, analysis of submitted materials.

Корнєєв В., канд. філол. наук, доц., **Скотникова Т.**, канд. тех. наук, ст. науч. сотруд., КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

Организация научных конференций в Институте журналистики.

Обозначены подходы к унификации организации научных конференций в Институте журналистики.

Ключевые слова: заявка, работа секций, анализ полученных материалов.

Наукове видання

ВІСНИК

КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЖУРНАЛІСТИКА

Випуск 19

Відредаговано в Інституті журналістики

Редактор М. П. Слов'янова, Н. Ю. Бабійчук
Редактор англійських текстів Н. М. Ващенко
Коректор Н. П. Романюк
Верстка О. О. Вихватенко

Оригінал-макет виготовлено видавничо-поліграфічним центром «Київський університет»

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та дискети не повертаються

Засновник та видавець – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Свідоцтво Міністерства інформації України про державну реєстрацію засобів масової інформації КІ № 251 від 31.10.97. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», директор Г. Л. Новікова. Адреса ВПЦ: 01601, Київ, б-р Тараса Шевченка, 14, кімн. 43. Тел.: (38044) 239 31 72, 239 32 22; факс: 239 31 28

Формат 60x841/8. Ум. друк. арк. 6,2. Наклад 300. Зам. № 213-6589.
Гарнітура Arial. Папір офсетний. Друк офсетний. Вид. № В 4*.
Підписано до друку 13.05.13

Видавець і виготовлювач –
видавничо-поліграфічний центр «Київський університет»
01601, Київ, б-р Т. Шевченка, 14, кімн. 43
(38044) 239 3222; (38044) 239 3172; тел./факс (38044) 239 3128
e-mail: vpc@univ.kiev.ua
http: vpc.univ.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02